Gestaltning av Sandskogsvägen 3

- en rumslig utformning.

A landscape design for Sandskogsvägen 3 - a spatial composition.

Olivia Tostrup

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Trädgårdsingenjör: design - kanditatprogrammet
Alnarp 2022

Gestaltning av Sandskogsvägen 3

- en rumslig utforming.

A landscape design for Sandskogsvägen 3 - a spatial composition.

Olivia Tostrup

Handledare: Stefan Sundblad, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Petra Thorpert, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0847
Program/utbildning: Trädgårdsingenjör: design - kandidatprogram
Kursansvarig inst: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Olivia Tostrup
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Nyckelord: *gestaltning, rumslighet, rum, rumsskapande, växter, torr ståndort, sandjord, trädgårdsdesign*
design, spaciousness, space, space creation, dry site, sandy soil, garden design

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

SAMMANFATTNING

En trädgård kan ofta verka kal och otrygg, sakna estetiska element och vara alldeles för öppen till omgivningen. Mina egna tankar angående en trädgård är att den ska vara ens egen privata oas där trygghet är en viktig känsla som ska finnas hos en när man vistas där. Det pratas mycket om att *skapa med rum* och *rumslighet* i olika trädgårdssammanhang, att miljön uppfattas som mer tilltalande och spännande om det finns tydliga rum på en plats. Men hur åstadkommer man detta i ett trädgårdssammanhang med hjälp av växter?

Detta examensarbete undersöker begreppen *rum* och *rumslighet* i ett trädgårdssammanhang och applicerar resultaten på en privat tomt belägen i Skåne som saknar dessa aspekter. Projektplatsen, som kallas Sandskogsvägen 3 kommer hädanefter att refereras till som *platsen* och/eller *tomten* i detta arbete.

Med inspiration från tomtens utformning idag och ståndorten på platsen formulerades frågeställningarna. Frågeställningarna ämnar undersöka hur platsen kan gestaltas för att skapa rumslighet och en inbjudande känsla med hjälp av växter samt hur tomtägarens önskemål och platsens ståndort kan omsättas i rumsliga gestaltningskoncept. Vidare även vilket rumsskapande växtmaterial som passar till rådande ståndort.

En litteraturstudie genomfördes för att utforska begreppen rum och rumslighet samt förstå olika analyser och metoder som kan användas för att applicera rumslighet i praktiken. En undersökning av platsens problem och ståndort gjordes även för att komma underfund med vilka växter som behövs och som kommer att trivas på platsen.

Arbetet resulterade i ett antal skisser och planer på tydliga rumsindelningar med karaktärsbeskrivningar för att kunna förmedla gestaltningen till läsare och tomtägare. Utöver detta presenteras exakt placerade träd, buskar och klätterväxter samt förslag på perenner vilket resulterade i en mer trygg och inbjudande trädgård för tomtägaren.

Nyckelord: *gestaltning, rumslighet, rum, rumsskapande, växter, torr ståndort, sandjord, trädgårdsdesign*

ABSTRACT

A garden can often seem bleak and unsafe, lack aesthetic elements and feel too exposed. I think that a garden should be your own private oasis, and present the viewer with a feeling of safety upon visiting. Discussions have been made about *creating with space* and *spaciousness* in different garden contexts; that the environment is perceived as more appealing and exciting if there are clear boundaries between different spaces within the garden. But how do you achieve this in a garden with the help of plants?

This thesis examines the concepts of *space* and *spaciousness* in a garden context and applies different methods to achieve this on a privately owned plot, located in Skåne, that currently lacks these aspects. The site for this project is called Sandskogsvägen 3.Taking into account the site's current layout and the prevailing location on the site, a number of research questions were formulated.

These research questions guide the investigation of how the place can be altered to create spaciousness and an inviting feeling with the help of plants, as well as how the owner's wishes and demands together with the location of the place can be integrated in a spatial design concept. Furthermore, the research questions also serve as a means to understand which space-creating plant material is suitable for the prevailing location.

A literature study was conducted to explore the concepts of space and spaciousness, and to understand various analyzes and methods that can be used to apply spatiality to the site. An investigation of the site's problematic areas and prevailing location was also done to figure out what plants are needed and will thrive on the site.

The thesis resulted in a number of sketches and plans of suggested spatial boundaries and character descriptions that convey the design to readers and the owner. In addition to this, suggestions for where to place trees, shrubs and climbing plants as well as proposals for what perennials to use are also presented. The overall result was a more inviting garden which conveys a feeling of safety for the owner.

Keywords: *design, spaciousness, space, space creation, dry site, sandy soil, garden design*

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/

☒ **JA**, jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag ger inte min tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

Tack till *Hilda* som har hållt mig sällskap dag ut och dag in.

Stort tack till *Victor* för all korrekturläsning och bra synpunkter, du är en pärla!

Tack till *Sten* för att jag fick lov att använda mig av din trädgård.

Tack till *Stefan* för bra idéer och hjälp på traven.

Och till sist, tack till *mig själv* som alltid är ute i god tid :)

Olivia Tostrup
Maj 2022

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING 7
1.1 Bakgrund 7
1.2 Syfte och mål 7
1.3 Frågeställningar 7
1.4 Metod och material 7
1.5 Avgränsningar 7

2. RUM OCH RUMSSKAPANDE FAKTORER 7
2.1 Rumslighet och rum 7
2.2 Rumsuppfattning 8
2.3 Prospect and refuge–teorin 8

3. SKAPA RUMSLIGHET 8
3.1. Rummets beståndsdelar 8
3.2 Inhägnad och gränser 8
3.3 Basplan, ovanplan och vertikalplan 9
3.4 Våra sinnesupplevelser 9
3.5 Övergångar 10

4. VÄXTER SOM BYGGSTENAR 11
4.1 Dimensioner 11
4.2 Visuell och fysisk inneslutning 12
4.3 Förstärkningstekniker 12

5. PLATSEN 14
5.1 Platsanalys 14
5.2 Platsens rumsliga och estetiska problem 14
5.3 Önskemål från tomtägare 17
5.4 Platsens ståndort 17

6. NULÄGE OCH GESTALTNING 18
6.1 Nulägesplan 18
6.2 Gestaltningsförslag med karaktärsbeskrivningar och rumsindelningar 19
6.3 Axonometri 22
6.4 Planterings- och materialplan 23
6.5 Övriga element 23
6.6 Växtval 24
6.7 Växtlista 24

7. DISKUSSION OCH SLUTSATS 25
7.1 Platsen 25
7.2 Gestaltning 25
7.3 Växtval samt övriga element 25
7.4 Framtiden 26
7.5 Slutsats 26

REFERENSER 27

VÄXTREFERENSER 27

FIGURFÖRTECKNING 28

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Under utbildningens gång har många kunskapsfält av intresse för gestaltningsprocessen belysts. Ett ämne som har fastnat och som jag vill lära mig mera om när det kommer till att gestalta en trädgård är den rumsliga dimensionen. Det har blivit allt tydligare att det måste finnas någon slags rumslig struktur i en trädgård för att besökaren ska finna den trygg och att det ska vara spännande att vistas där. Känsla och upplevelse är exempel på två viktiga faktorer som påverkas av den rumsliga dispositionen.

Att gestalta en trädgård är en härlig process. Att kunna bidra med nya tankar och idéer till platser som saknar estetiska element så att besökaren får en upplevelse och en känsla, det är väldigt spännande och givande.

En trädgård är ofta den egna lilla oasen där tomtägaren kan vistas i lugn och ro och samtidigt känna sig trygg. Denna trygghet kan vi skapa genom att forma tydligare rum i trädgården med hjälp av växter som tillsammans formar golv, väggar och tak. Nick Robinsson skriver i sin bok *The planting design handbook* (Robinson 2016) att inom landsskapsdesign och urban design, spelar planteringar en primär roll för att skapa rum på platsen.

Vad är egentligen rumslighet och hur gestaltar man på ett rumsskapande sätt med hjälp av växter? Hur blir rummen inbjudande för platsens besökare? Christel Kvant skriver i boken *Vår Trädgårdsbok* (Kvant 2022) att det ofta talas om att det känns fint och spännande om inte hela trädgården syns på en gång och att besökaren istället får upptäcka den allteftersom den rör sig genom den. Det kan vi åstadkomma med rumsindelning.

Detta arbete undersöker hur en befintlig plats kan höja sin "rumslighets-faktor" med hjälp av analyseringmetoder och växter. Jag anser att rumslighet är en central del i en utomhusmiljö, en viktig komponent att ta hänsyn till när det kommer till trädgårdsdesign. Därför valdes en befintlig plats för att kunna analysera de rumsliga förhållandena i en utomhusmiljö och sträva efter förbättring.

Arbetets valda plats kallas i detta arbete för Sandskogsvägen 3 och är en naturlig och vild skogstomt belägen utanför Löddeköpinge i ett område som heter Sandskogen. Tomten har en storlek på 1337 kvm och är ett bra exempel på en plats som saknar tydliga rum och en rumslighet. Däremot har platsen stor potential att utvecklas just inom detta område. Platsen valdes för att den är i behov av att lyftas upp samt är det en fin tomt med mycket känsla av skog och natur och även en mycket spännande ståndort. Arbetets ämnesområden rumslighet och rumsskapande faktorer passar utmärkt till tomtens problem och vidare stora utvecklingspotential.

1.2 Syfte och mål

Syftet med arbetet är att undersöka med hjälp av litteratur hur vegetation kan användas för att främja rumsliga upplevelser i en trädgård och koppla detta till en specifik plats.

Målet är att presentera en gestaltning för olika områden på Sandskogsvägen 3 så att det blir en mer trivsam trädgård för tomtägaren. Med hjälp av nytt växtmaterial kommer en tydligare upplevelse av rumlighet att förmedlas på platsen. Det kommer att presenteras en övergripande illustrationsplan med tydligt indelade rum och en planteringsplan med tillhörande växtlista med karaktärsväxter som passar till de specifika platserna på tomten. En övergripande riktlinje för gestaltningen är att den ska ta hänsyn till tomtägarens önskemål samt vara genomförbar i praktiken. Med att vara genomförbar i praktiken menas att konceptet ska kunna genomföras utan att grundligt omvandla platsen, så som att jordförbättra, höja eller sänka marknivån eller andra väldigt kostsamma åtgärder.

1.3 Frågeställningar

» Hur kan platsen gestaltas för att skapa rumslighet och en inbjudande känsla med hjälp av växter?
» Hur kan tomtägarens önskemål samt platsens ståndort omsättas i rumsliga gestaltningskoncept och idéer?
» Vilket rumsskapande växtmaterial passar till den rådande ståndorten?

1.4. Metod och material

Genomförandet har bestått av olika delar, däribland litteraturstudie, platsbesök med tillhörande platsanalys, intervju med tomtägaren samt gestaltning och presentation av ett nytt förslag för trädgården. Gestaltningen började med ett besök på platsen där inmätning och intervju med tomtägare genomfördes. Vidare arbete var en platsanalys där ståndorten analyserades med hjälp av platsens befintliga växtmaterial samt kompendiet *Ståndorter, lignoser och lignosanvändning - kompendium i kursen vegetationsbyggnad och växtkännedom 1* (Gunnarsson 2000). Detta för att få en förståelse för vilken ståndort som finns samt vilket typsamhälle platsen befinner sig på för vidare arbete med val av rätt karaktärsväxter. Här gjordes även analyser av platsens formspråk och den befintliga vegetationens karaktär. En undersökning av platsens problemområden ledde vidare till en analys av områden där det finns mest potential för utveckling av rumsliga förhållanden. Solens rörelse, vindens riktning och platsens mest använda gångstråk togs även i åtanke.

Frågeställningarna i arbetet har huvudsakligen besvarats via litteraturstudier, där fokuset har varit på att definiera rum och rumslighet och hur vi människor uppfattar dessa två begrepp, samt vad som får oss att känna oss mest trygga i en utemiljö. Med hjälp av litteraturstudien har olika analysmodeller tagits fram för att förstå rumslighet i landskapet som sedan har applicerats i gestaltningen. *The planting design handbook* (Robinson & Wu 2016) har varit en central del i arbetet för att förstå ett rum och dess beståndsdelar och sedan kunna arbeta vidare med rätt växter för att uppnå målet att öka rumsligheten på platsen.

1.5 Avgränsningar

Gestaltningsförslaget är endast ett första generellt förslag till tomtägaren och enbart specifika delar av platsen kommer att vara exakt gestaltade. Ingen detaljerad illustrationsplan kommer att presenteras, i stället kommer det att mynna ut i en tydlig rumslig strukturplan med tillhörande karaktärsbeskrivningar som ger tomtägaren en förståelse för platsens gestaltning och rumsbildning. Växtvalet består av lignoser och vedartade växter med exakta placeringar medan perenner bara ges som förslag på planteringsplanen. I detta arbete kommer det att vara människan vi förhåller oss till. Det är människans upplevelse som står i fokus när vi pratar om rum, rumsuppfattning, rumslighet, volymer, rymd och växter.

2. RUM OCH RUMSSKAPANDE FAKTORER

2.1 Rumslighet och rum

I sin bok *Key Thinkers from Place and Space* (Hubbard et al. 2005) definierar Phil Hubbard och Rub Kitchin rumslighet såhär:

> *"A term that refers to how space and social relations are made through each other; that is, how space is made through social relations, and how social relations are shaped by the space in which they occur."*
> (Hubbard et al. 2005:499)

Catherine Dee (2011) definierar rum i sin bok *Form and Fabric in Landscape Architecture - A visual introduction* som:

» ett markområde som omges, definieras eller antas av människor för mänskliga ändamål
» ett medium eller koncept för landskapsarkitektur
» en plats för utomhusaktiviteter
» en inhägnad
» "motsatsen" till form eller massa

Enligt *Nationalencyklopedin* (Nationalencyklopedin 2022) är innebörden av ett rum relationerna mellan materiella objekt.

Sammanfattat: En inhägnad mellan materiella objekt som är till för människor och deras sociala relationer. Vad vi kan utläsa i föregående citat är att människan finns som en gemensam nämnare när det kommer till att definiera rumslighet och att definiera ett rum. Det är för människan vi designar våra utemiljöer. Något vi dock inte får glömma när det kommer till vegetation och planteringar i utemiljöer är insekterna. Dessa kommer även att tas i åtanke när trädgården gestaltas.

Hur skapas då ett rum? Gary O. Robinette skriver i sin bok *Plants, people, and environmental quality* (1972) att ett rum skapas när rymden mellan föremål uppkommer, till exempel mellan solida strukturer eller mellan en människa och ett föremål. Människans uppfattning av en rumslig yta bygger i första hand på synen. Det relativa utseendet på avstånd från en betraktares ögon till varje element som blockerar eller filtrerar dennes vy börjar skapa rumsliga sensationer. Ju närmre elementet är desto mer intensiv blir den rumsliga känslan. Intensiteten hos rumsliga känslor förstärks också av utseendet av urskiljbar textur och färgnyanser på elementet. Grova texturer och mörkare nyanser upplevs röra sig i riktning mot betraktaren, medan finare texturer och ljusa nyanser verkar dra sig tillbaka.

En benämning på begreppen ovan måste fastställas för att vi ska kunna arbeta vidare med dem utan några missförstånd. I detta arbete är utgångspunkten att ett rum är en *fysisk* komponent – en materiell avgränsning såsom väggar, golv och tak. Medan rumslighet är en *psykisk* komponent - upplevelsen och känslorna som rummet ger oss.

2.2 Rumsuppfattning

Robinette (1972) skrev som tidigare nämnts att rymd definieras på en plats som området som uppkommer mellan solida strukturer och massor. Hur uppfattar vi människor då rymden i ett rum? Enligt arkitekten Ernö Goldfinger (1941) uppfattas rymd visuellt på tre sätt:

» Den första är den platta tvådimensionella – till exempel en målning som saknar ett djup.
» Den andra rumsuppfattningen är plastisk, tredimensio nell konvex – till exempel en skulptur som kan beskådas runtomkring.
» Den tredje är typen är tredimensionellt konkavt, kinestetiskt rum – till exempel där betraktaren är inne i rummet och kan uppleva och förstå rumsligheten. Det är denna rymd som är extra intressant i detta arbete.

Enligt Michael Leonard (1969) är det tredimensionella rummet uppdelat i två komponenter, positivt och negativt utrymme. Det positiva utrymmet är rymdinneslutenhet till exempel inom en byggnad. Karaktären är mer statisk och synfältet är begränsat och inre fokuserat. Det negativa utrymmet däremot, är det överblivna utrymmet till exempel det yttre området mellan massor. Detta utrymme är dynamiskt och här är synfältet obegränsat och utan någon känsla av centrum. Det yttre utrymmet kan antingen vara *positivt* eller *negativt* beroende på hur det definieras av arkitektoniska element såsom trä, murar, metall eller växter i en utomhusmiljö. I de flesta fall är det yttre utrymmet större än det inre.

John O. Simonds skriver om organisationen av utomhusutrymmen i sin bok *Landscape Architecture* (1961) där han presenterar en komplett beskrivning av yttre utrymmens suggestiva egenskaper. Hans diskussion täcker rumslig storlek och form av rymdkvaliteter. Simonds förklarar att syftet med denna diskussion är hur de yttre utrymmena kan definieras eller artikuleras med växter. När det framkommer att stora utrymmen vanligtvis uppfattas som negativa utrymmen med en dynamisk kvalitet då kan föremål eller element med en tredimensionell *plastisk* kvalitet introduceras för att definiera, omsluta eller artikulera yttre utrymmen. Detta leder till en bättre förståelse för att se hur växter kan användas som skulpturala och arkitektoniska element i en utomhusmiljö.

2.3 Prospect and refuge-teorin

Efter att ha definierat ett rum och vad rumslighet är ska följande text resonera kring varför rumslighet är så viktigt i en miljö för oss människor och vart detta ursprungligen kommer ifrån.

Simonds (1961) hävdar att en av de främsta orsakerna till att vi är missnöjda eller otrygga med en plats eller ett rum är att platsen saknar effektiv omslutning. Att skapa trygghet på en plats, att känna sig lugn och att ha en harmoni bör vara mål att sträva efter när det kommer till att skapa rumslighet i en utemiljö.

Jay Appleton presenterar en beteendeteori i sin bok *The Experience of Landscape* (Appleton 1996). Denna teori är en av få teorier inom landskapsteorin som handlar om *varför* i stället för *hur* och kan vara en förklaring på våra svar på rumsliga arrangemang. Teorin om "Prospect and refuge" där *prospect* är direkt översatt till svenska (egen översättning) som *utsikt* och *refuge* är direkt översatt till svenska (egen översättning) som *skydd*.

Appleton (1996) berättar att denna beteendeteori tar oss tillbaka i tiden då vi fortfarande jagade vår mat, när vi hade vårt område där vi samlade maten och odlade vår egen mat men detta var även ett område där farliga rovdjur strövade omkring. I dessa omständigheter var en inhägnad, till exempel en grotta som erbjöd skydd mycket användbart medan en utsiktsplats, till exempel en bergstopp tillät att förutse fara eller identifiera mat och var även detta ett användbart ställe. På grund av detta kändes ett inhägnat ställe tryggt och därför avkopplande medan en utsikt var stimulerande och spännande. En exponerad plats som den öppna slätten, samtidigt som den tillåter god sikt, innebar också att du kunde bli sedd och det skapade en blandning av spänning och försiktighet.

Nigel Dunnett menar på i sin bok *Naturalistic Planting Design - The Essential Guide* (2019) att människan vill känna sig trygg i sin miljö, speciellt i sin egen trädgård. Dunnett skriver att det mest tillfredsställande och behagliga landskap från ett mänskligt perspektiv är de som vi kan "se i utan att bli sedda". Han skriver vidare att vi människor vill ha landskap som vi snabbt kan se, läsa av och förstå från en utsiktsplats (prospect). Evolutionärt föredrar vi lättbegripliga landskap där hoten kan ses från ett långt avstånd. Vi gillar att uppleva dem från platser där vi känner oss trygga och säkra från fara, särskilt från att bli attackerade bakifrån. Med andra ord vill vi ha ett intimt utrymme att vistas på.

Appleton (1996) menar på att detta jägare- och samlarlandskapet var avgörande för att överleva och detta förblir inom oss än idag. Denna exponering, inhägnad och kombinationer av vyer och kontroll fortsätter att locka fram den ursprungliga responsen av förväntan och spänning, försiktighet och ångest, avkoppling och säkerhet, precis som förr i tiden enligt den uråldriga överlevnadsinnerbörden.

"Denna omedvetna betydelse av rumslig form hjälper till att förklara varför vissa storlekar och former av utrymmen känns "rätt" och andra inte gör det."
(Nick Robinson 2016:58)

Nick Robinson (2016) förklarar att vi människor vill känna oss trygga i vårt landskap och menar på att en inhägnad kan åstadkomma detta. En för instängd eller obekant plats utan en tydlig utgångsväg är inte säker utan blir hotfull för människan. Ett stort och expansivt rum är inte tillfredsställande om det är belamrat med föremål som hindrar oss från att ha en tydlig utsikt. Rätt kombination av inhägnad och utsikt kommer att ge en balans mellan ett välkomnande skydd och en trevlig utsikt.

Hur skapar vi då utrymmen som känns "rätt", ger en balans mellan ett skydd och en utsikt och som har en struktur och en ordning på en och samma gång? Det kommer det här arbetet att resonera kring.

3. SKAPA RUMSLIGHET

3.1 Rummets beståndsdelar

Tadahiko Higuchi presenterar fyra aspekter att analysera ett rum i landskapet i sin bok *The Visual and Spatial Structure of Landscape* (1988). Dessa fyra aspekter är:

» Gränser
» Riktning
» Fokus
» Område

Higuchis studie omfattar alla delar av landskapet, inklusive topografi, vatten, strukturer samt vegetation. Vi kommer att titta på Higuchis fyra aspekter i syfte att förstå deras betydelse för planteringsdesign.

Gränser
Higuchis *gränser* inkluderar både öppna gränser och omslutande, separata kanter. Öppna gränser tillåter fri tillgång och beskriver ett område men definierar inte rum på ett strikt sätt. Alla rumsliga gränser bildas av någon grad av separation och inhägnad. Det första elementet av rumslig komposition är således *gränser*.

Riktning
Riktning är summan av alla aspekter av rum som relaterar till orientering eller riktning. Dessa inkluderar form, proportion, fokus, lutning, även riktning på vind och sol. Riktningselement introducerar dynamiska kvalitéer till rum för att de medför en rörelse. Det andra kompositionselementet är *riktning*.

Fokus
Fokus av ett rum kan vara allt som är tillräckligt viktigt att vara ett visuellt fokus, till exempel en fontän, ett träd, en naturlig samlingsplats som en amfiteater eller ett mål som en utkiksplats eller en byggnad. Det tredje elementet är *fokus*.

Område
Higuchi definierar *område* som "det totala utrymmet som sammanförs och ges ordning av villkoren; gräns, fokus och riktning." *Område* har också en social betydelse: det antyder ägande och inflytande. Detta är ett viktigt koncept för design men är en egenskap hos ett sammansatt utrymme snarare än ett primärt element i komposition.

Higuchi (1988) har en ganska begränsad, arkitektonisk syn på rumslighet. Han förklarar att rumslighet kräver en barriär och att det måste stänga av omvärlden från insyn. Rumslighet måste omsluta och separera. Robinson (2016) menar istället att en inhägnad, särskilt i landskap och i trädgården inte behöver vara komplett eller stel. Det kan definieras utan att vara ogenomtränglig eller oflexibel och det är sällsynt att en full och fast inhägnad behövs i en landskapssituation. I nästa avsnitt beskrivs inhägnad och gränser mera ingående.

3.2 Inhägnad och gränser

Nick Robinson (2016) påstår att graden av inneslutning är längden på omkretsen som omges av vertikala plan. Olika grader av inneslutning resulterar i utrymmen som varierar i karaktär - från introverta till extraverta. Den mest introverta inhägnaden är den som är omsluten på alla *fyra* sidor, den är mest användbar om omgivningen är hotfull. Om det önskas kan det inkluderas en överliggande nivå, till exempel en stor trädkrona ovanför. Denna typ av inhägnad skapar den mest privata typen av plats och beroende på sina proportioner och vilka material som används kan det vara behagligt intimt eller obekvämt klaustrofobiskt.

En inhägnad på *tre* sidor skapar en hög grad av skydd samtidigt som det erbjuder en riktad utsikt. Robinson (2016) skriver att ett sådant utrymme skulle vara lämpligt för många trädgårdar. En inhägnad på *två* sidor kan vara L-formad eller C-formad. Dessa utrymmen kommer att tillåta fri passage på den extroverta sidan vilket känns mera välkomnande. Denna sorts inhägnad spelar stor roll då den tillför rumslig variation i mindre skala till storskaliga landskap.

Robinson (2016) understryker att om en inhägnad är *mindre* än 180 grader kommer den rumsliga definitionen att försvagas och till slut att försvinna.

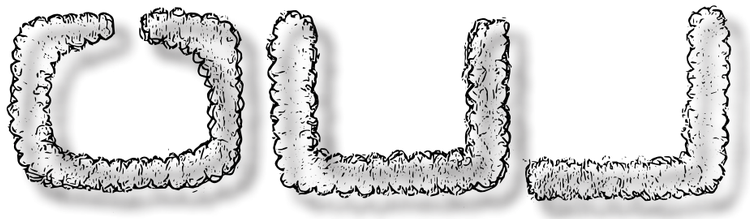

Figur 1. Illustrationer på hur de olika inhägnaderna kan se ut. Från vänster: *fyra-* , *tre-* och *två* sidors inhägnad.

3.3 Basplan, ovanplan och vertikalplan

Catherine Dee (2011) undersöker ur ett designperspektiv, att ett rum kan ses som ett område definierat i tre dimensioner: *basplan*, *ovanplan* och *vertikalplan*. Som det påstods innan, det är denna rymd som är extra intressant i detta arbete.

Vid gestaltning bör vi tänka på platser som sammansatta av abstrakta plan som skapar tredimensionella former, det kommer att hjälpa designern att utveckla rumslig medvetenhet och förmågan att "skapa med rum". Dee (2011) förklarar vidare att inom varje plan använder och integrerar designern på ett uppfinningsrikt sätt elementen av terräng, vegetation, strukturer och vatten – var för sig eller i valfri kombination. Dessa element kan ses som en grundläggande palett för rumslig design. Utformningen av utrymmen är inte bara en process att organisera plan och element på abstrakta sätt, det möjliggör även för platser att fungera för människor och natur.

Catherine Dee (2011) betonar att växter är ett primärt medium för att skapa rum i landskapet och planteringsdesign är en central del inom landskapsarkitektur. Växterna kan bevaras och användas för att skapa strukturella element och för att skapa rum. De kan ge inneslutning i mark- eller ovanplan och kombineras på en mängd olika sätt.

Basplan
Simonds (1961) skriver att basplanet är relaterad till platsens struktur och det är detta plan vi mest kopplar till ytor vi använder. Basplanets form, struktur och känsla måste passa till användandet av ytan. Catherine Dee (2011) föreslår att örtartade växter och gräs (inte alltid, de kan vara för höga) kan användas i basplanet, en gräsmatta kan också vara ett sorts basplan.

Ovanplan
Simonds (1961) hävdar att i utomhusmiljöer tänker vi på planet ovanför oss som ett fritt plan som sträcker sig till trädkronan eller himlen. Formen och höjden på detta plan påverkar den rumsliga karaktären på platsen. Ett tak kan ha olika karaktärer, till exempel en spaljé som är luftig och släpper in ljus eller ett solitt tak som skapar en plats i helskugga. Catherine Dee (2011) skriver att en trädkrona är ett bra exempel på ett ovanplan.

Vertikalplan
Simonds (1961) berättar att de vertikala elementen fungerar som rumsavdelare, skärmar och bakgrunder. Rummet omsluts av till exempel bladverk eller en murad vägg. Vertikalplanet har den viktigaste funktionen när vi ska skapa utomhusmiljöer och av dessa tre planen är det detta vi lättast kan kontrollera. Catherine Dee (2011) menar på att träd och buskar spelar stora vertikala rumsliga roller, till exempel är en häck ett bra vertikalplan i en trädgård.

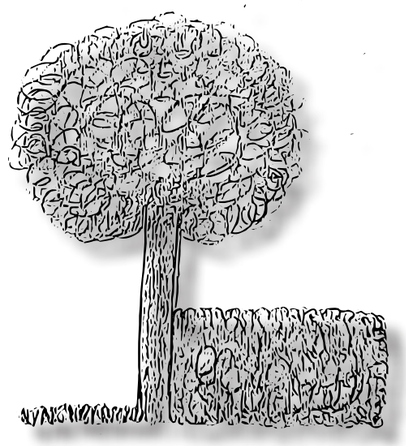

Figur 2. Illustration på *basplan, ovanplan* och *vertikalplan* i form av en gräsmatta, ett träd och en häck.

3.4 Våra sinnesupplevelser

Det är inte bara materiella element såsom inhägnader och olika plan i en trädgård som spelar roll när det kommer till rumslighet. Även våra sinnesupplevelser är en stor del av hur vi förhåller oss till rumsliga förhållanden. Ernö Goldfinger (1941) förklarar att människans upplevelse av rymden är ett resultat av våra sinnesupplevelser från vår omgivning. Doften och känslan av luften; kvaliteten av ljudet från röster eller fågelsång, fotsteg, bilmotorer, markens struktur under våra fötter. Här finns alla våra sinnesupplevelser som bidrar till vår upplevelse utöver det vi ser.

Catherine Szanto (2010) presenterar hur man kan analysera och förhålla sig till sinnesupplevelser med fokus på rumsliga förhållanden. I denna analys ingår de "designade utrymmena" som till exempel en trädgård där hon definierar förmågan att röra sig strukturerat för olika rumsliga lägen från *här* till *där*. Genom förändringar eller kontinuiteten i specifika sinnesupplevelser som uppstår när vi rör oss genom rymden, kombinerat med vyer vi redan sett, upplever vi träd-

gården som en följd av enheter kombinerade till strukturerade helheter. När människan promenerar genom en trädgård involverar det samtliga mänskliga sinnen och även starka upplevelser av rumslighet.

I Szantos (2010) analysmetod ingår det kinestetiska sinnet samt människans fem fysiska sinnen; hörsel, smak, doft, känsel och syn. Synen kan vara känslan av ljus respektive skugga och hur ögat upplever ljusintensiteten. Känsel kan vara hur kylan från skuggan känns och hur värmen från solen känns mot huden. Under människans sinnesupplevelser räknas också olika kinestetiska upplevelser in, dessa kan vi beskriva genom hur vi upplever platsens topografi, en promenad uppför eller nerför en backe, hur snabbt vi går och vart vi går (framåt, höger eller vänster).

Szanto (2010) menar på att en promenad i ett landskap kan ge oss en heltäckande uppfattning av intensiteter kring olika sinnesupplevelser i landskapet. Genom en så kallad "sensory score" som består av sammansatta vyer, ljus, doft, kinestetiska upplevelser, inbjudan till rörelse, orientering och ljus/skugga kan dessa sinnesupplevelser dokumenteras för att kunna göra en grafisk representation av promenaden. (s.942)

Szanto (2010) förklarar hur förändringar i landskapets rumslighet undersöks genom så kallad "experiential score". Här används en grafisk representation likt den förra. "Experiential score" involverar människans upplevelser av landskapets rumsliga förhållanden och hur dessa förändras genom promenaden. Här ingår paustillfällen, nåbara mål, övergångar samt rörelse.

Catherine Szanto menar på att landskapsarkitekter bör använda sig mer av landskapsanalyser som berör sinnesupplevelser och därmed människans kroppsliga interaktion med landskapet. Hon hävdar att vår förståelse för rumslighet ökar genom rumsligt berättande, det icke-verbala förhållandet mellan människa och plats, som är viktigt för skapandet av "god landskapsarkitektur".

3.5 Övergångar

Sinnesupplevelser kommer från att vi rör oss vilket i sin tur kommer från bland annat övergångar. Detta kan till exempel vara övergångar i en trädgård. För att skapa bra rum och koppla samman dessa rum på ett relevant och fint sätt kan vi använda oss av övergångar. Först måste vi veta rörelsemönstret på platsen. Hur rör sig människan i trädgården? Vart vill man röra sig? Detta börjar redan i analysen av platsen när denna besöks och behålls i tankarna genom hela gestaltningsprocessen. Nu ska det presenteras och resoneras kring övergångar mellan olika rum, så kallade mellanrummen.

Nick Robinson (2016) menar på, precis som Szanto (2010) att en rörelse och en aktivitet är grundläggande för vår upplevelse av landskapet, det är inte som en bild eller ett fotografi där vi ser en scen från en och samma vy. I landskapet föreslås ett djupare engagemang med en fysisk aktivitet. När vi interagerar med utemiljön består detta av en mängd sinnesupplevelser; syn, lukt, ljud och sinnesintryck, samt överraskande möten. När vi rör oss genom landskapet går vi in i ett utrymme och sedan ut ur ett annat och vår uppfattning förändras hela tiden, vi pausar för att undersöka något, vi möter djur, människor och växter på vägen. Dessa händelser sker i en tidssekvens. Upplevelsen av landskap är ett skiftande perspektiv i tid och rum.

Robinson (2016) menar att övergången mellan ett utrymme och ett annat kan ta många former och denna exakta form kommer att göra mycket för att påverka vår upplevelse av rummet vi går in i. Den grundläggande formen för övergången skapas av arrangemanget av gränserna som separerar de olika rummen ifrån varandra. Detta kommer att avgöra hur mycket av nästa rum som är synligt innan gränsen korsars och hur snabbt dess fulla omfattning avslöjas. Den första övergången är den mest abrupta, den döljer utrymmet tills gränsen har passerats, vilket skapar spänning och en överraskning eftersom att förväntningen är hög. En nyfikenhet och ett engagemang skapas hos besökaren. Nästa typ av övergång kan flöda försiktigt och gradvis från ena rummet in till det andra, denna gräns är inte strikt definierad. Mellan dessa två typer av övergångar finner vi en mängd olika övergångar som är mer eller mindre abrupta, men ju mer abrupt övergången är desto mer medveten blir vi av övergången.

Övergången mellan två rum kommer också att variera beroende på vad Francis Ching (2014) kallar "relationen" mellan de två utrymmena. I sin bok *Architecture Form, Space, & Order* (2014) identifierar Ching fyra olika förutsättningar:

» A space within a space - ett utrymme i ett annat utrymme
» Interlocking spaces - sammankopplade utrymmen
» Adjacent spaces - angränsande utrymmen
» Spaces linked by a common space - utrymmen samman länkade av ett gemensamt utrymme

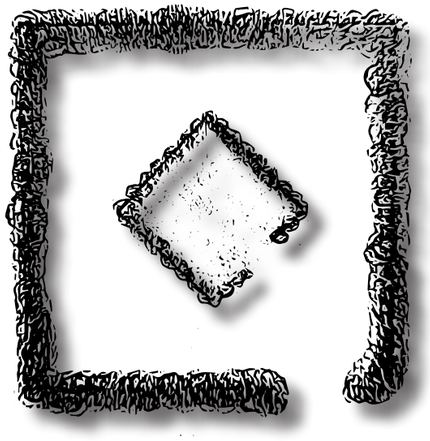

Figur 3. Skiss på *a space within a space.*

Nick Robinson (2016) understryker att den första förutsättningen är ett exempel på ett inneslutet utrymme och de andra tre är exempel på övergångar mellan utrymmen/rum. Ching (2014) förklarar att *a space within a space* är ett stort utrymme som innehåller ett mindre utrymme. Ett rum i rummet. En tydlig skillnad i storlek mellan de två utrymmena är viktig, om det inneslutna utrymmet skulle öka i storlek skulle det stora förlora sin rumsliga effekt.

Ching (2014) beskriver *interlocking spaces* som en sammankopplad rumslig relation där två rumsliga fält överlappar varandra och bildar en zon med delat utrymme. När de sammankopplas behåller var och en sin identitet och definition som ett utrymme. Nick (2016) menar på att zonen mellan de sammankopplade utrymmena kan definieras genom till exempel en låg plantering som skapar en gradvis övergång och tillåter en vy av både utrymmena.

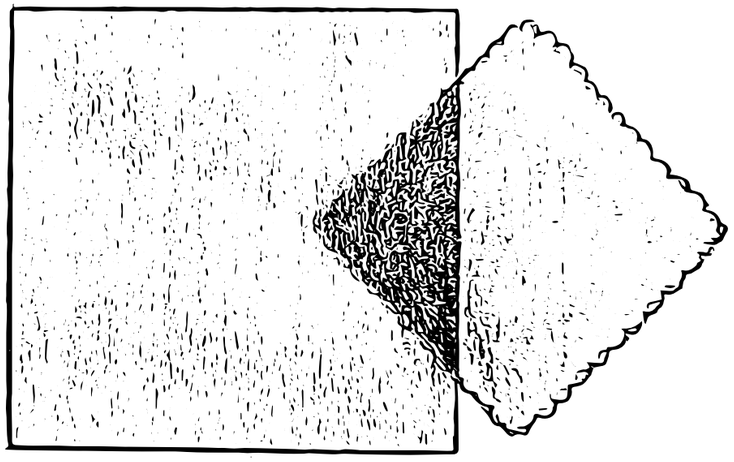

Figur 4. Skiss på *interlocking space.*

Ching (2014) uttrycker att *adjacent spaces* är den vanligaste typen av rumslig relation. Denna typ gör så att varje utrymme kan definieras tydligt och vara på sitt sätt. Graden av visuell och rumslig kontinuitet som uppstår mellan två angränsande utrymmen beror på typen av plan som både separerar och binder ihop dem. Nick Robinson (2016) upplyser att det kan vara en lucka i en häck eller i en annan avskiljande plantering. Även förändringar i marknivåer kan förstärka övergången och separera de två utrymmena.

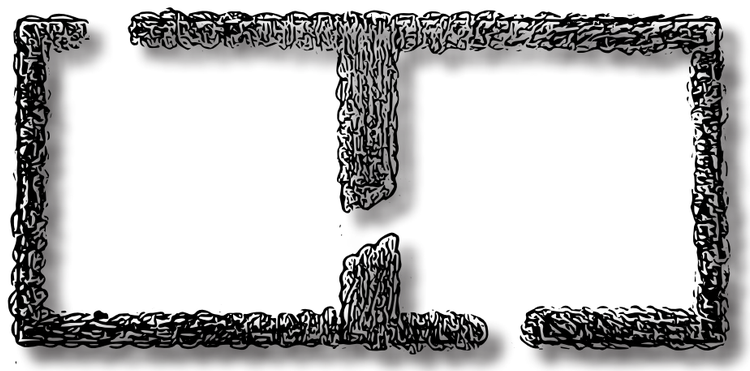

Figur 5. Skiss på *adjacent spaces*.

Spaces linked by a common space förklarar Ching (2014) som att vara två utrymmen åtskilda från varandra men länkade eller relaterade till varandra av en tredje, mellanliggande plats. Det visuella och rumsliga förhållandet mellan dessa två utrymmen beror på det tredje utrymmets karaktär som de delar ett gemensamt band med. Robinson (2016) beskriver att det är ett övergångsutrymme från domäner som länkar samman med någon form av inneslutning. Det är i första hand en rutt som är underordnad de utrymmen den länkar så dess karaktär är ofta dämpad och den förbereder oss för nästa utrymme. Tillsammans bildar dessa tre utrymmen en linjär organisation som inkluderar två ingångar eller underordnade övergångar.

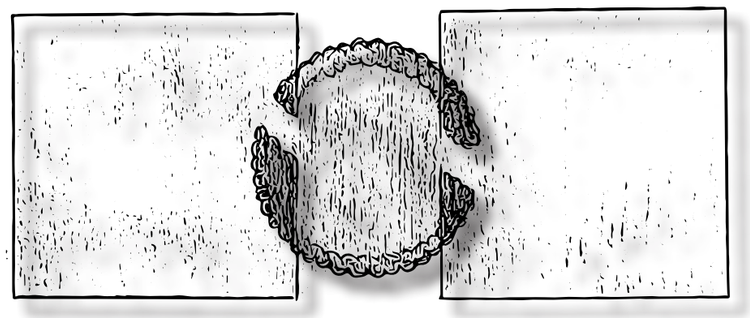

Figur 6. Skiss på *spaces linked by a common space.*

4. VÄXTER SOM BYGGSTENAR

4.1 Dimensioner

Brian Clouston (1990) förklarar att när man ska designa är det viktigt att skapa ett strukturerat skelett, detta skapar en ram för planteringar och olika rum på platsen. När man komponerar en design är det framför allt ens uppgift att ställa ihop en eller flera volymer mot varandra, detta skapar positiva och negativa volymer.

Clouston (1990) berättar vidare att volymetrik är ett koncept som tillämpas både i de tidiga stadierna av designen, för att skapa ett ramverk och rumsliga relationer och även senare när växtmaterialet väljs ut. Allt växtmaterial kan ses som positiva volymer, precis som arkitektoniska element som byggnader eller väggar. Vissa typer av växtmaterial, beroende på densiteten av lövverk och grensystem, kan vara en kombination av både positiv och negativ volym - det vill säga solida organiska material och luft.

Att designa med växter är inte bara att göra, det måste finnas en tanke bakom varje litet beslut. Hur kommer denna växt att se ut efter fem år? Hur kommer den att upplevas från detta perspektiv? Vad skapar växten för sorts rumslighet på platsen? Nick Robinson (2016) berättar att när vi designar utrymmen för människan är storleken på växterna i förhållande till måtten på människan kritisk. Att särskilja områden beroende på takhöjd är ett viktigt designbeslut. Detta eftersom det är höjd som avgör det rumsliga ramverket och kontrollerar vision, rörelse och den fysiska upplevelsen av utomhusområden. Det är höjden som avgör mycket av de rumsliga ramarna och styr syn, rörelse och den fysiska upplevelsen av utomhusutrymmet.

Nick Robinson (2016) presenterar den danska landskapsarkitekten Preben Jakobsen som identifierade den mest användbara storleksguiden för designern som delar in växter i olika nivåer. Från marknivå, upp till knähöjd, midjehöjd samt under och över ögonhöjd. Enligt Preben Jakobsen (1977) blir gestaltningsmöjligheterna med växter av olika höjd tydligare när buskar och marktäckande vegetation anpassas till människokroppens längd. Nu ska vegetation i olika höjder och dess funktioner presenteras.

Marknivå

Preben Jakobsen (1977) förklarar att vegetation i marknivå framförallt används för att skapa ett grundskikt eller en matta som förenar och preciserar rumsvolymer utan att avskärma utsikten och som en plattform där "accent"-växter kan exponeras. Den kan också användas för att förhindra tillträde. Marktäckande växter kan även vara lämpliga att använda som klätterväxter genom att få de att växa vidare från ett horisontellt till ett vertikalt plan och med detta till exempel dölja övergången mellan hus och mark eller mur och mark. Nick Robinson (2016) berättar vidare att i denna kategori hittar vi klippta gräs och andra torvväxter. Marktäckare och marknära växter såsom örtartade växter och buskar, även mossor. Växternas funktion i detta plan är att agera golv, skapa en fri vy för betraktaren och möjliggöra för rörelse.

Figur 7. Skiss på vegetation i *marknivå*, här i form av gräsmatta.

Knähöjd

Preben Jacobsen (1977) menar på att medelhöga till stora marktäckande växter används för det mesta där en högre och mer positiv rumsavgränsning önskas. De kan användas som en del av en gradvis uppbyggd plantering från lägre till högre nivåer. Nick Robinson (2016) ger som förslag att detta kan vara krypande växter, dvärg-aktiga buskar och lågväxande örtartade växter. Funktionen för dessa växter kan vara att under högre örtartade växter såsom buskar eller träd. Det kan även vara ett sätt att tillåta oavbruten syn men stoppa för rörelse. Växterna kan även klättra upp på väggar eller bilda mantlar av bladverk. Denna sorts växter har en väsentlig roll i kanterna mellan en hårdgjord yta och ett mjukt landskap.

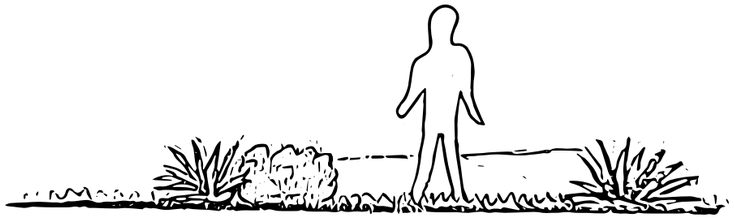

Figur 8. Skiss på vegetation i *knähöjd*.

Midjehöjd:

Preben Jacobsen (1977) förklarar att växter av denna höjd kan användas mer styrande för att skapa klarhet och tydligare markerade kanter. Den här höjden börjar begränsa sikten beroende på utbredning och observationspunkt och den kan användas för att förhindra genvägar och ge ett skyddande hinder mot skadegörelse. De kan användas som en del av en gradvis uppbyggnad som beskrivits i förra punkten. Nick Robinson (2016) berättar att medelstora buskar och högväxande örtartade växter kan vara i denna kategori. Av säkerhetsskäl kan de separera områden, till exempel hålla människor och fordon borta från branta backar, vatten eller separera gångväg och väg, precis som Jacobsen (1977) förklarar. Växterna kan användas för att hålla ett bekvämt avstånd mellan människor och byggnader och andra privata områden vilket ger en avskildhet samtidigt som de inte växer över fönsterbrädans nivå och minskar ljuset eller utsikt från byggnaden. Den kan definiera en byggnadskant eller rumslig domän på liknande sätt som en låg mur, staket eller klippt häck, däremot mindre formellt.

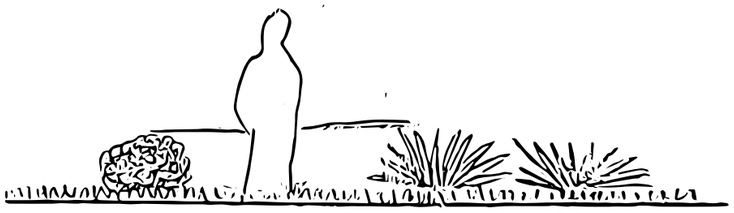

Figur 9. Skiss på vegetation i *midjehöjd*.

Ögonnivå:

Preben Jacobsen (1977) föreslår att vegetation i ögonnivå kan vara medelhöga till höga buskar som ofta används för att ange riktning, skapa avgränsning och skärma av samt skapa en avskildhet och rama in en utsikt. Ett bra material för att skapa ett bra hinder eller avgränsningselement kan vara ett taggigt material som avskräcker från skadegörelse.

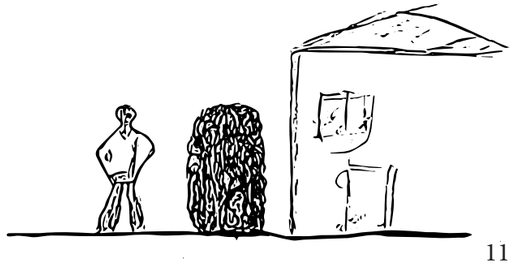

Figur 10. Skiss på vegetation i *ögonhöjd*.

Över ögonhöjd
Preben Jacobsen (1977) förklarar vidare att vegetation över ögonhöjd kan vara stora buskar och små träd som främst kan användas för att skapa parkrum, skärmar för avskildhet och skydd och även för att markera riktning. Höga plantor och träd kan användas för att betona, rama in och för att skapa speciella effekter, som till exempel speglingar i vatten. Nick Robinson (2016) ger exempel på vegetation ovan ögonhöjd som höga buskar och träd och möjligtvis de största örtartade växterna. Dessa planteringar bestående av högre växter ger en integritet, ett skydd och avskärmar visuella intrång. Precis som en mur eller staket kan en hög plantering till exempel utgöra en bakgrund till en prydnadsplantering. Ett par buskar eller en lucka i en massplantering skapar en ram, det kan rama in en hel utsikt eller locka uppmärksamheten på ett avlägset fokus.

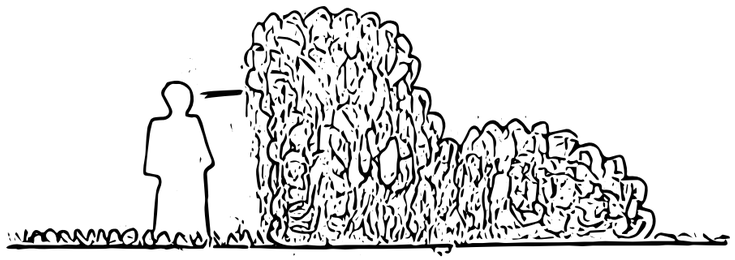

Figur 11. Skiss på vegetation *över ögonhöjd.*

Robinson (2016) poängterar att dessa höjder givetvis kommer att variera för olika människor och att vi bör ta hänsyn till detta och tillåta deras olika rumsliga upplevelser.

4.2 Visuell och fysisk inneslutning

Nick Robinson (2016) analyserar och förklarar att växter erbjuder olika kombinationer av visuell och fysisk inneslutning och öppenhet, med hjälp av sina olika tillväxtvanor och olika höjder. De olika kombinationerna förklaras som Robinson presenterar i sin bok *The planting design handbook* (2016) kommer att förklaras nedan.

Visuellt och fysiskt stängt
Här är gränserna ogenomträngliga till över ögonhöjd, till exempel buskar med ett naturligt sammansvetsat tak eller klippta häckar, inga luckor förekommer. Detta område erbjuder skydd och avskildhet och uppmärksamheten kommer att fokusera på vad som finns inom utrymmets snarare än vad som finns bortom.

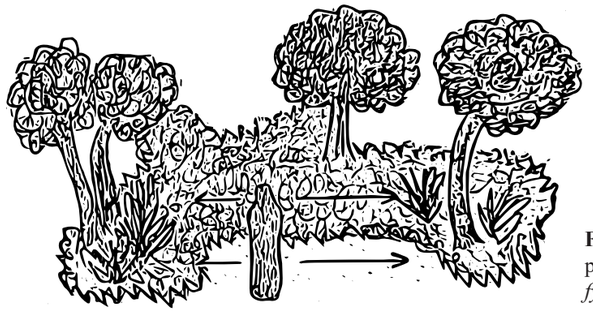

Figur 12. Skiss på *visuellt och fysiskt stängt.*

Delvis visuellt stängd, fysiskt stängd
I detta sammanhang finns öppningar som sträcker sig nedanför ögonhöjd som tillåter visuell genomträngning. Öppningarna kan vara både små och stora, de små öppningarna är mer kontrollerande än de stora som ger en starkare koppling mellan insidan och utsidan.

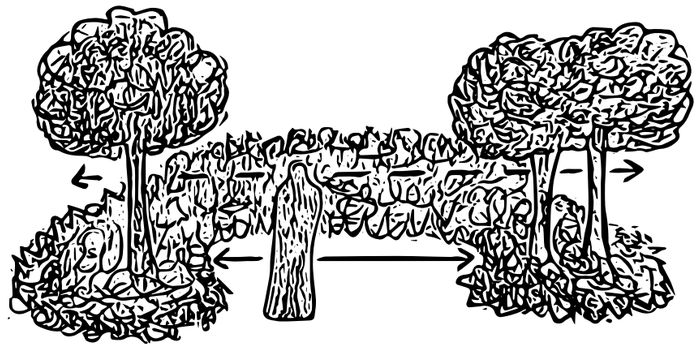

Figur 13. Skiss på *visuellt stängd och fysisk stängd.*

Delvis visuellt stängd, fysiskt öppen
En buskplantering är ett bra exempel i detta sammanhang, det finns ingen barriär för rörelse utan ett smalt band eller en rad med träd definierar tydligt gränsen, däremot avbryter trädkronorna och ramar in vyer ovanför gränsen. Träden bildar ett tak över huvudhöjd. Fördelen med denna typ av utrymme är att det är en enkel kommunikation med omgivande områden kombinerat med en stark känsla av plats.

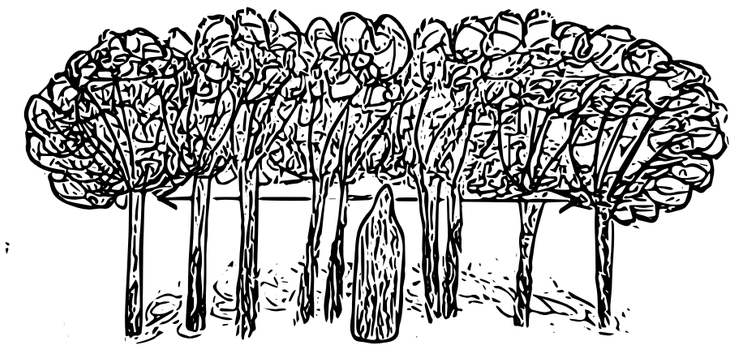

Figur 14. Skiss på *delvis visuellt stängd och fysiskt öppen.*

Visuellt öppen, fysiskt stängd
Detta typ av utrymme uppnår full insyn genom en tät plantering som mestadels är under ögonhöjd, däremot buskar i knä- till midjehöjd utgör en effektiv barriär för rörelse. Ett område omslutet på detta sätt av en tät medelhög buskplantering kommer att vara tydligt definierad och separat från omgivande områden och ändå tillåta en öppen utsikt åt alla håll. Området kommer att kännas öppet trots att det bara finns en ingång.

Figur 15. Skiss på *visuellt öppen och fysiskt stängd.*

Visuellt öppen, fysiskt öppen
Här föreslås en låg plantering under knä eller lägre, till exempel marktäckare som möjliggör fullständig synlighet och passage om det behövs. Syftet med denna plantering i denna typ av utrymme är inte för att separera utan för att länka samman dem visuellt.

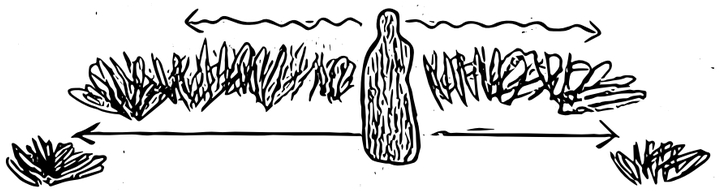

Figur 16. Skiss på *visuellt öppen och fysiskt öppen.*

4.3. Förstärkningstekniker

Robinette (1972) hävdar att eftersom växter är dynamiska och de förändras och växer, kanske de inte definierar det utrymme som designern föreställer sig förens de har nått sin mognad eller sin fulla potential. Det sker inte på en natt så det gäller att ha tålamod och vänta på förväntad känsla som är tänkt att växten förhoppningsvis kommer att skapa på platsen.

Vidare presenterar Robinette (1972) olika användbara förstärkningstekniker inom planteringsdesign. Växter måste ofta anpassas till utrymmen som redan skapats av andra element eftersom de flesta planteringsplaner görs i slutet av designen. Till exempel en trädgård där det finns hus, garage och ett förråd samt befintlig vegetation på plats. Växtmaterial kan manipuleras för att lägga till förfining och finesser till dessa utrymmen som annars inte är så spännande och som saknar intresse för betraktaren. Detta kan bäst uppnås genom att ta full hänsyn till den ursprungliga designidén och koncept och förstärka dem genom att använda växter som arkitektoniska element.

Hierarkal igenkännande
Här skapas en hierarkisk ordning av rörelse för betraktaren. Först måste en uppfattning av omgivningen tas i beaktande av designern för att sedan kunna förstärka den hierarkiska ordningen genom val och placering av växter för att styra människors rörelse. När denna ordning följs riktas rörelsen och visionen först till de primära utrymmena och sedan till de sekundära.

Modulering
I denna kategori används växter för att bryta ner stora utrymmen till mindre, oregelbundna eller rytmiskt urskiljbara enheter. Växterna hjälper till att skapa en serie av mindre utrymmen, snarare än ett stort utrymme. Modulering är viktigt eftersom det är lättare att föreställa sig och uppfatta en enskild enhet eller en liten grupp av enheter. Om ett utrymme är för stort är det oförståeligt för betraktaren, däremot om det är uppdelat i mindre delar är det lättare att förstå.

Artikulering av element
När en analys av designen har upptäckt väsentliga designkomponenter och deras individuella arkitektoniska och rumsliga element kan växter användas för att tydligt definiera dem. Till exempel kan en byggnadsingång vara ett arkitektoniskt element som behöver artikulation av ett yttre utrymme.

Funktionell realisering
Robinette (1972) uttrycker att designern måste förstå funktionerna i utrymmen för att sedan förstärka och tolka dem genom ett klokt urval och placering av växter. Större utrymmen kan ha mer än en funktion och med hjälp av växter styrs rörelse och syn genom utrymmen för att ge betraktaren ett enkelt grepp om ett helt utrymme eller en serie av mindre utrymmen inom ett större. Åtta designtekniker används för att göra detta: *riktning, sekventiell rörelse, visningsstegsdiktomi, inbjudan, kanalisering, sammanslagning, omkanalisering* och *enklavering*.

Riktning åstadkoms genom att skapa en känsla av rörlighet i betraktarens sinne, uppmuntra den till att röra sig genom rummet eller utrymmen, snarare än att bara se dem från en statisk position. Antingen växterna själva eller deras arrangemang kan väcka uppmärksamhet hos betraktaren. Växternas struktur, form och färg styr betraktarens rörelse genom rummet på ett sådant sätt att hen känner sig tvungen att gå vidare och utforska resten av rummet eller utrymmena.

Sekventiell rörelse genom en serie av mindre utrymmen som har delats upp från ett större utrymme gör det möjligt för observatören att uppleva vart och ett av de mindre utrymmena separat och oberoende av vart annat. Hela sekvensen av utrymmena kan beskådas för betraktaren som en helhet men varje utrymme bör kunna upplevas var för sig. Sekventiella rörelser är mest effektiva när platsen är modulerad av olika storlekar och former och när betraktaren rör sig genom rummen eller mellanrummen.

View-step dikotomi är termen som används för att beskriva fenomenet som medvetet skapas för att göra en vy till ett utrymme eller ett element inom ett större utrymme, utan att inte kunna gå direkt till det utrymmet eller elementet. Den skapas där uppmärksamheten dras till en punkt genom användning av växter medan andra växter används för att fysiskt hindra observatören från att nå punkten via en direkt väg. Det beskrivs bäst som "ögonen går åt ett håll medan fötterna går ett annat".

Inbjudan kräver användning av stimulering, attraktion, förslag eller nyfikenhet för att dra iakttagaren och få hen att vilja röra sig genom ett stort utrymme eller till ett element i ett utrymme. Växter används för att filtrera, delvis dölja eller reta tittaren till att vilja veta vad som finns precis bortom.

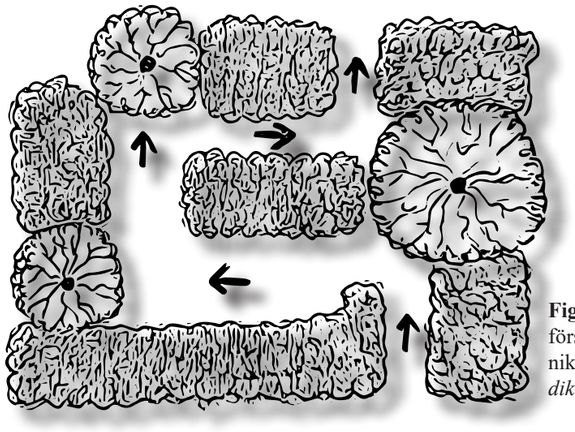

Figur 17. Skiss på förstärkningstekniken *view-step dikotomi*.

Kanalisering skapar korridorer för snabb, aktiv, dynamisk rörelse inom ett utrymme. Den är särskilt användbar när det finns ett behov av att ändra betraktarens tempo för en bättre förståelse eller uppfattning av ett område alternativt för att styra flödet.

Sammanslagning är tekniken för att skapa ett rum eller viloplats i slutet av en kanal. Om kanalen är korridoren i en snabbt strömmande aktivitetsström, då är sammanslagningen utrymmet för nästan stillastående inaktivitet, en viloplats för besökaren.

Omkanalisering är en teknik som styr aktiviteten från samamnslagningen eller rummet tillbaka till en annan kanal med hjälp av *riktning* eller *inbjudan*. Kanaliserings-, sammanslagnings- och omkanaliseringscykeln är en teknik som effektivt kan användas för att styra rörelse och bryta ner alltför stora utrymmen till urskiljbara enheter. Det är en effektiv teknik för att förändra utrymmen.

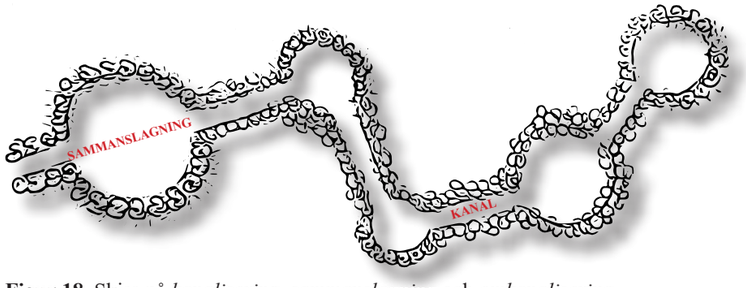

Figur 18. Skiss på *kanalisering, sammanslagning* och *omkanalisering.*

Enklavering betyder att ett område är inneslutet inom gränserna av ett annat område. Det är skapandet eller artikulationen av små utrymmen som blir tysta små rum avskilda från det stora. När de skapas används växter för att ge en lugnande upplevelse av vila och avkoppling. Skillnaden mellan enklavering och sammanslagning är att med sammanslagning saktar huvudtrafiken ner när den rör sig genom sammanslagningen, medan med enklavering rör sig huvudtrafiken förbi utrymmet.

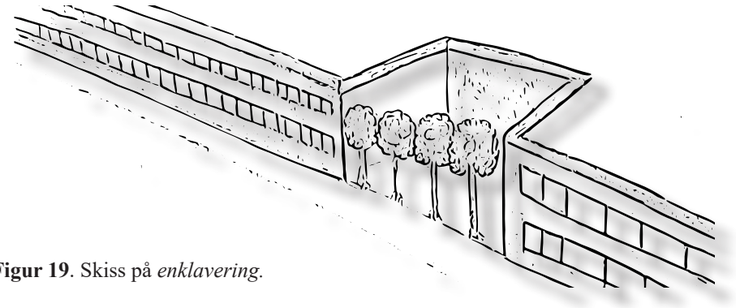

Figur 19. Skiss på *enklavering.*

Komplettering
Robinette (1972) betonar att ibland har designern börjat komponera rumsliga relationer som fortfarande behöver kompletteras, vissa utrymmen kanske lämnas så stora att de blir mänskligt obegripliga. Då kan växter användas för att "bryta ner" och "avsluta" ett eller flera utrymmen i det stora rummet. Tekniker som kan användas för att åstadkomma detta är: *stängning, inneslutning, inramning, länkning, förstoring, minskning* och *uppdelning*.

Stängning är när designern använder sig av växter för att avsluta ett utrymme som har lämnats öppet. Det gör utrymmet mer komplett och identifierbart.

Inneslutning uppnås när designern tillhandahåller ett utrymme där användaren upplever känslan "Jag är i ett litet utrymme eller i ett av en serie av små utrymmen, inte i ett stort utrymme." Detta inträffar vanligtvis när det lilla utrymmet är inuti eller en del av ett större utrymme och är utformat på ett sätt för att fokusera användarens uppmärksamhet på den lilla, mänskliga känslan av utrymmet. I ett sådant utrymme tappar användaren den medvetna känslan av att det lilla är en del av ett större.

Inramning är en teknik för att uppmärksamma "en enastående utsik" eller ett av de viktigaste utrymmena på platsen. Här är fokuset och uppmärksamheten på den önskade vyn eller objektet och bort från det större utrymmet där vyn eller objektet förekommer.

Länkning gör det tydligt att ett mindre utrymme är en del av en grupp av utrymmen eller en del av ett större utrymme.

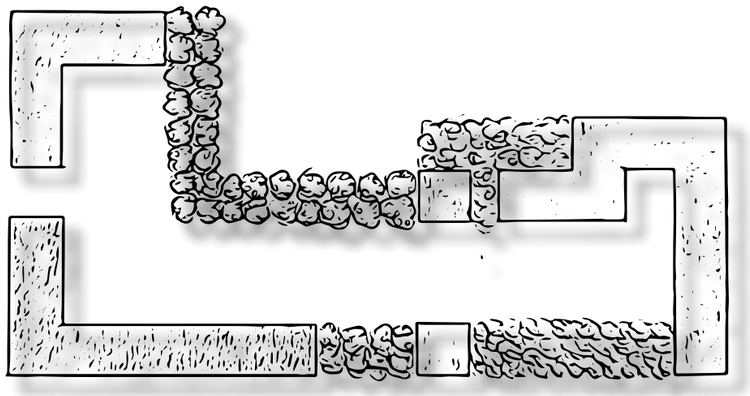

Figur 20. Skiss på förstärkningstekniken *länkning*.

Förstoring är en metod för att ändra den skenbara storleken på ett stort utrymme genom att kontrastera det mot det oändliga utrymmet uppåt och få det att verka mindre i jämförelse. Det involverar en klok användning av horisontlinjen och växtmaterial för att rikta uppmärksamheten uppåt snarare än att rikta uppmärksamheten mot själva utrymmet. Ett exempel på tekniken uppstår när ett stort utrymme som bildas av vertikala byggnadsväggar görs för att verka mindre genom att använda växter, vilket skapar en koneffekt. Även om utrymmet visuellt endast kan minskas något, kommer kontrasten mot himlen att göra att det ser mindre ut.

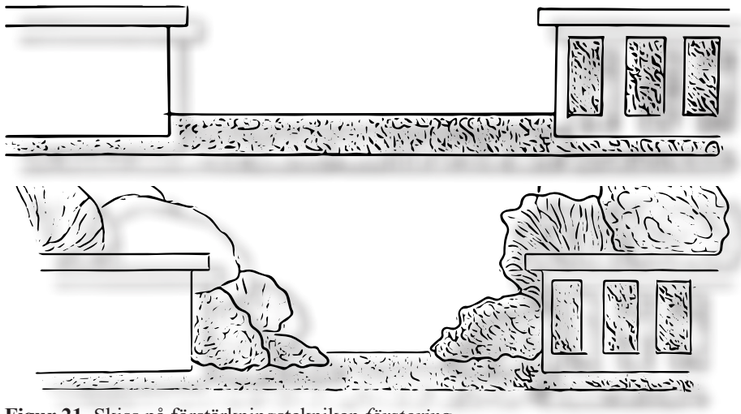

Figur 21. Skiss på förstärkningstekniken *förstoring.*

Minskning åstadkoms genom att placera växterna i ett alltför stort utrymme för att göra utrymmet mindre och mer begripligt.

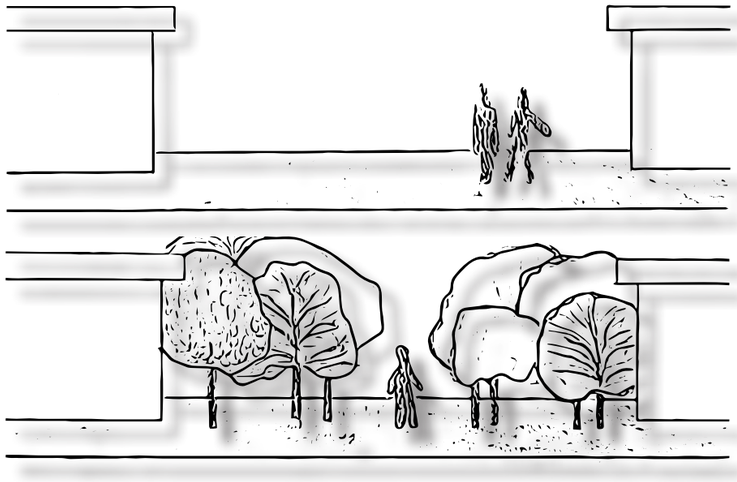

Figur 22. Skiss på förstärkningstekniken *minskning.*

Indelning är ett hjälpmedel som används för att dela utrymmet antingen horisontellt eller vertikalt för att minska utrymmets skenbara storlek. Vertikal indelning innebär att växter används för att medvetet forma väggar, dela upp måtten på längd och bredd på ett stort utrymme i mindre utrymmen. Horisontell indelning innebär att växter används för att forma baldakiner på olika nivåer som skapar tak när de ses underifrån och golv när de ses ovanifrån, eller till och med lager om de ses från olika höjder. (Robinette 1972)

5. PLATSEN

5.1 Platsanalys

Nick Robinson (2016) förklarar att en viktig del av designprocessen är att analysera platsen. Det kräver ett rationellt och systematiskt tillvägagångssätt. Han förklarar att det är bra att dela upp platsen i olika "analys-kategorier." Till exempel en fysisk undersökning där klimatet, topografin och befintliga strukturer analyseras och undersöks. Den biologiska undersökningen inkluderar jorden på platsen och vegetationen. Nästa undersökning är människan i fokus. Här undersöks befintliga användningsområden, gångstråk, människans uppfattning om platsen samt platsens historiska och kulturella betydelse. Till sist den visuella undersökningen där vyerna på platsen analyseras, både in och ut och inom platsen. Landmärken och fokus på platsen, både inom och utanför. Sista undersökningen berör platsens och omgivningens kvalitéer och karaktärer.

Platsen i detta arbete är belägen i zon 1 utanför Löddeköpinge i ett område som heter Sandskogen, i Skåne. (Riksförbundet Svensk Trädgård 2021) *Se figur 23* för exakt placering av platsen i Skåne samt *figur 24* för tomtens placering med tillhörande omgivning. Tomten gränsar till två olika biltrafikerade vägar i norr respektive i söder medan i öst och väst befinner sig två granntomter. Tomten är 1337 kvm stor och är en naturlig skogstomt belägen i ett villakvarter. *Figur 28* visar solens rörelse under dagen i juni då den är uppe längst, respektive i december när den är uppe kortast samt vindens riktning som är i sydväst. *Figur 27* visar tomtens ungefärliga gångstråk som används mest i trädgården. *Figur 26* visar tomtens rumsindelning som är en början på vidare gestaltning av arbetet.

5.2 Platsens rumsliga och estetiska problem

Platsen har delats in i tre olika delar då detta skall underlätta för tomtägaren, läsaren av detta arbete och framför allt för gestaltaren. Utifrån dessa delar har rumsliga problem på platsen kunnat identifierats för vidare arbete med potentiella rumsliga lösningar på tomten, vilket presenteras senare i arbetet. Trots att tomten har delats in i olika delar i analys-stadiet har det inte följt med in i gestaltningen. Nu ska problem på platsen presenteras som vidare fram i arbetet kommer att lösas och resultera i ett gestaltningsförslag.

Problem framsida
Framsidan är vild och symboliserar verkligen en skogstomt. Här händer det inte så mycket eftersom att det inte finns något som drar blicken hitåt. Eftersom fönster från huset vetter hit kunde det varit fint med något mer än träd, buskar och gräsmatta att beskåda.

Problem entré-del
Entrén är otydlig för nya besökare eftersom att den är på kortsidan av huset. Här finns bänkar där ingen sitter och även ett dött träd med *Hedera helix* klättrande på som är i vägen för entré-delen. Gräsmattan har trampats ner framför ingången så bar jord syns, vilket ger ett ovårdat inryck.

Figur 23. Min karta © Lantmäteriet 2022. Röd pil visar Sandskogsvägens placering i Skåne där norr är uppåt.

Figur 24. Min karta © Lantmäteriet 2022. Tomtens placering inom de röda linjerna med tillhörande omgivning där norr är uppåt.

Problem baksida
Baksidan är en stor och öppen yta som flyter ihop med entré-delen och passage-delen på husets östra sida, dessa bildar ett stort rum. Längst i söder växer ett blandbuskage och framför detta består marken av jord och obetydligt med gräsmatta. Ju närmre huset desto mer gräsmatta blandat med mossa består marken av. Trädäck/altan med tillhörande "rum" med både väggar och tak med helt täckta plankor där bara utemöbler förvaras och aldrig används för sittplats, vilket platsen är till för.

Problem samt potentiella lösningar för hela tomten
Hela tomten saknar tydliga gångstråk och planteringar, det finns idag mest små och smala rabatter med bar jord vilket leder till ogräs. Det finns områden på tomten som inte används alls, eller används till "fel" ändamål. Hela tomten har potential att kunna utvecklas till en mer trivsam och rumsligare trädgård där det ska understrykas att befintligt växtmaterial (bortsett från döda växter) kommer att behållas i största mån och inkluderas i gestaltningen.

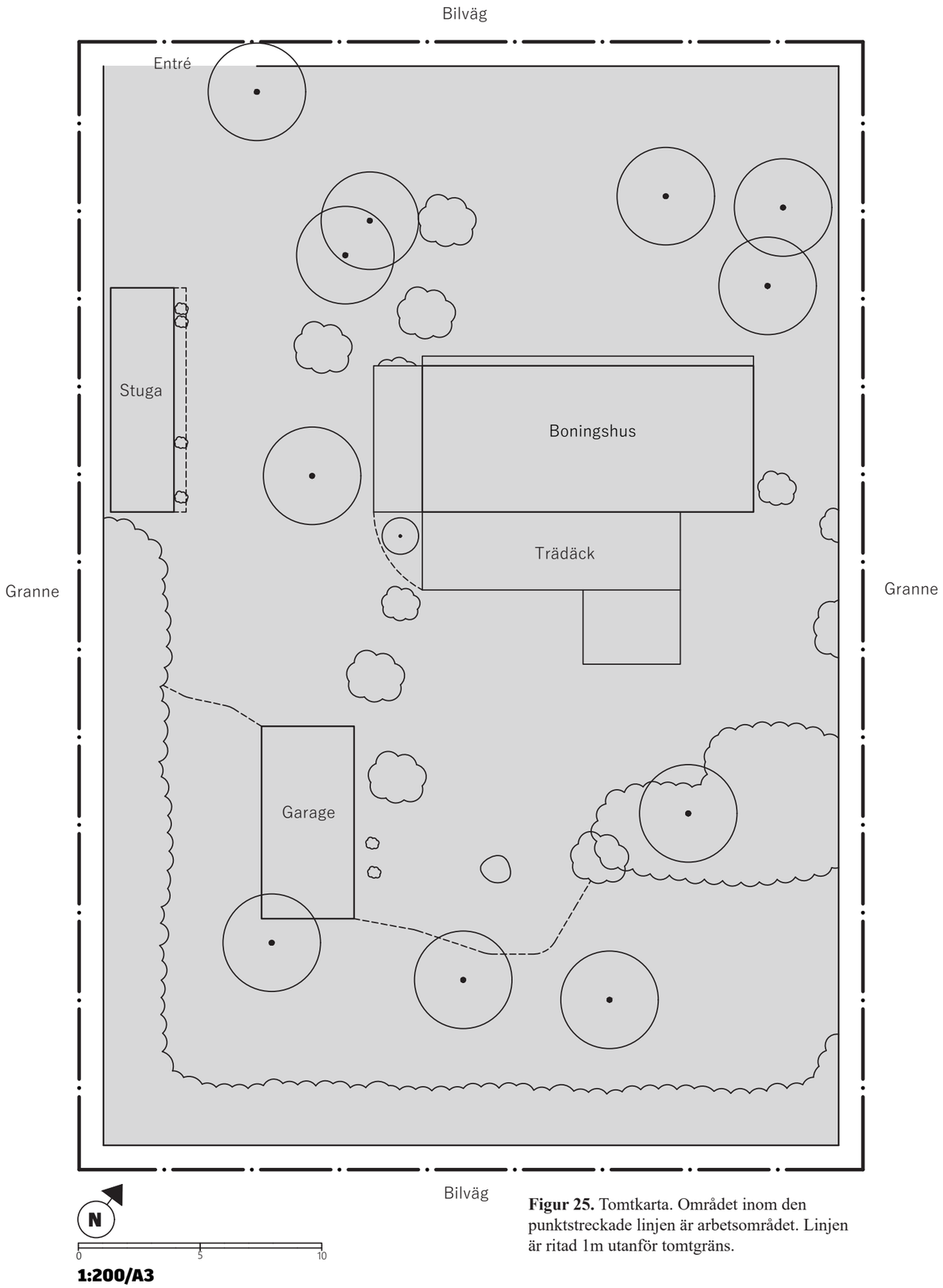

Figur 25. Tomtkarta. Området inom den punktstreckade linjen är arbetsområdet. Linjen är ritad 1m utanför tomtgräns.

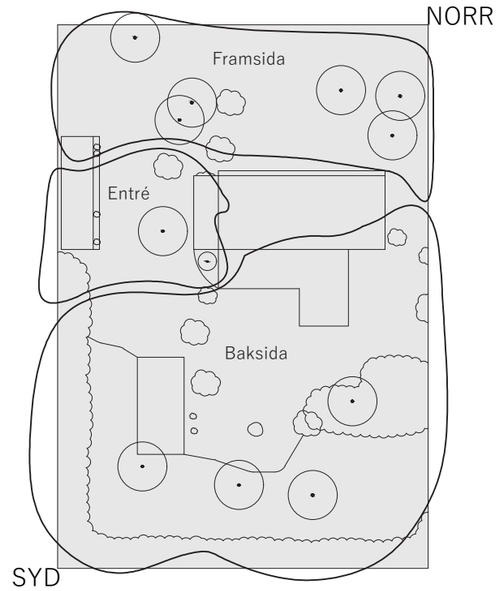

Figur 26. Tomtens rumsindelning.

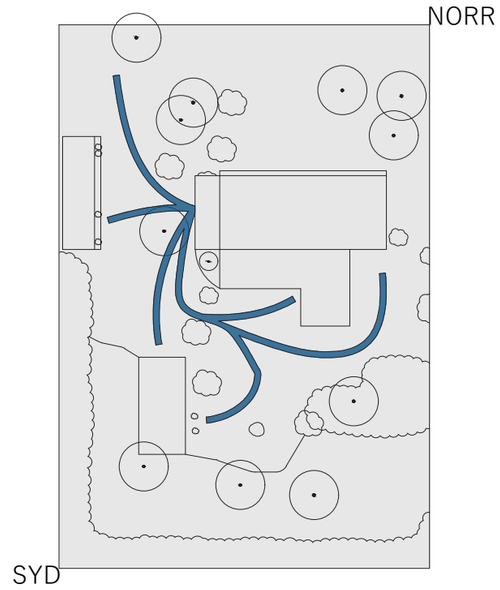

Figur 27. Analys av tomtens mest använda gångstråk.

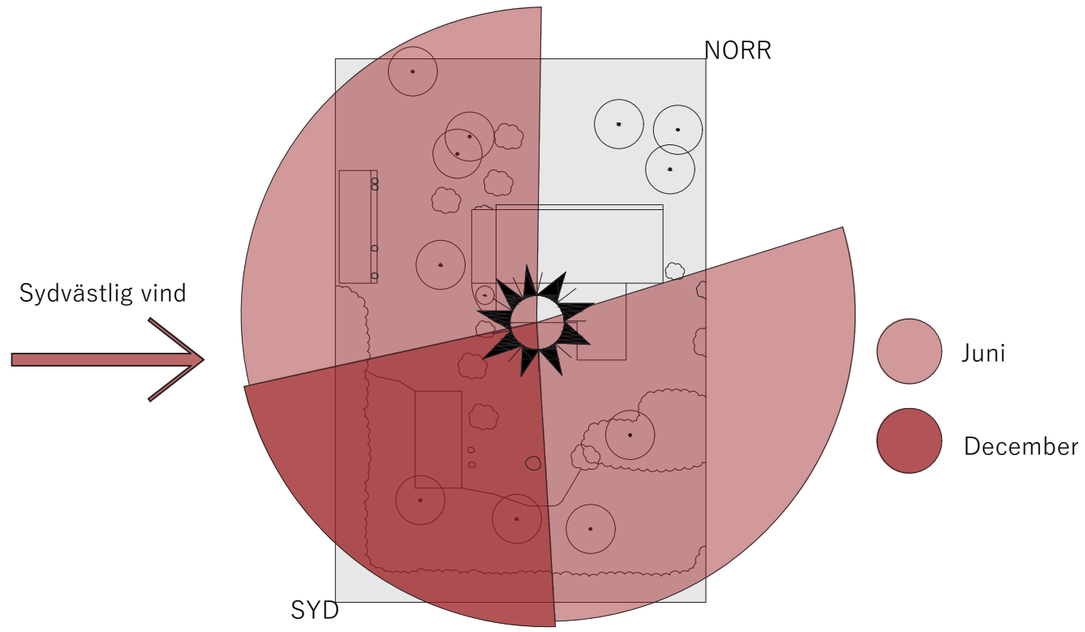

Figur 28. Analys av solens rörelse under dagen i juni, respektive i december, samt vindens riktning.

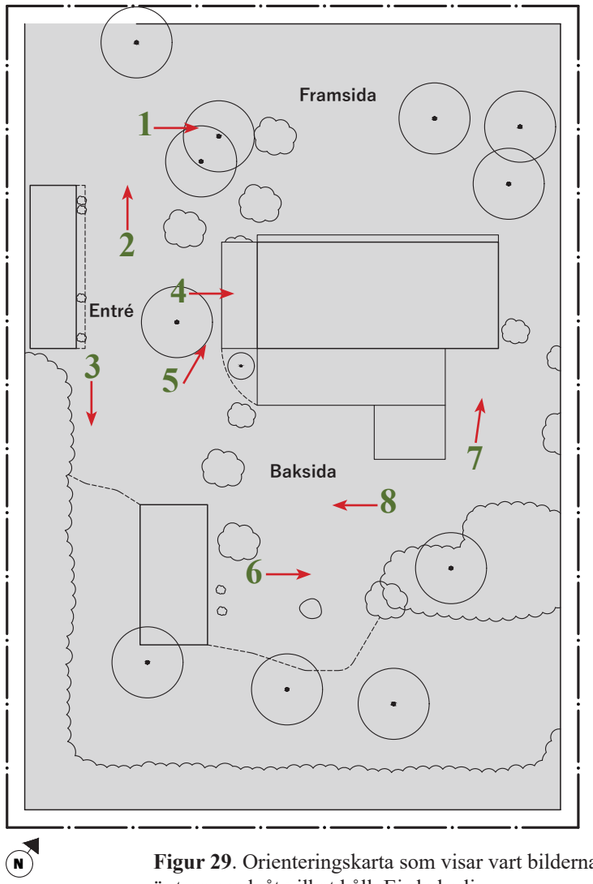

Figur 29. Orienteringskarta som visar vart bilderna är tagna och åt vilket håll. Ej skalenlig.

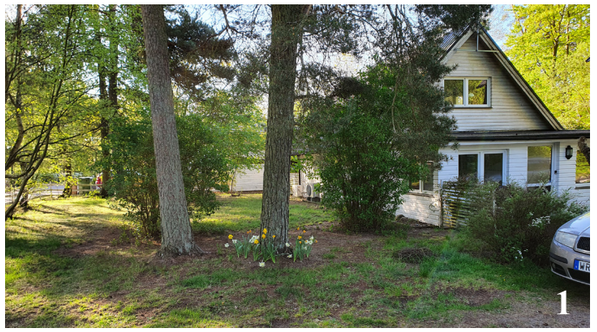

Figur 30. Framsidan av tomten.

Figur 31. Framsidan av tomten. Tydliga bilspår i marken.

Figur 32. Garaget och buskaget i västra delen på tomten. Här syns även de höga *Pinus sylvestris*-träden.

Figur 33. Entré-delen. Här ser vi tydliga spår i gräsmattan.

Figur 34. Entré-delen med tillhörande *Betula pendula.*

Figur 35. Här ser vi passage-delen öster om boningshuset med två *Syringa spp.* och en *Euonymus alatus.* Här ser vi även tydligt det vita staketet som går runt hela tomten.

Figur 36. Baksidan av tomten

Figur 37. Baksidan av tomten.

5.3 Önskemål från tomtägare

Det främsta önskemålet från tomtägaren är att göra trädgården mer hemtrevlig och berika den med fler element som gynnar den biologiska mångfalden. Ett önskemål är fler planteringar med fina och lättskötta perenner i och även en odlings-del. På baksidan under de stora träden hade tomtägaren helst velat ha gräsmatta hela vägen till söder, men eftersom det är en speciell ståndort och en skuggig plats kommer detta inte att fungera. Här får tankarna gå till något helt annat. En gräsmatta där det finns plats för lek och aktivitet är ytterligare ett önskemål och även en sittplats på framsidan.

5.4 Platsens ståndort

För att kunna veta vilka växter som kommer att trivas på platsen måste vi först och främst ta reda på den platsspecifika ståndorten som råder. Peter Korn (2012) skriver i sin bok *Peter Korns Trädgård. Odling på växternas villkor: "Plantera en växt där den vill vara, inte där du vill ha den"*. (s.14) Det handlar först och främst om växternas behov och vilken ståndort de trivs bäst på för en lyckad plantering. Wahlsteen (2018) skriver att ståndort är ett begrepp som beskriver olika faktorer som påverkar växten på sin växtplats. Till exempel markfukt, näringstillgång, pH, tillgång till ljus, värme, hävd och klimat samt även relationen mellan vinter och sommar räknas som en ståndortsfaktor.

Nigel Dunnett presenterar i sin bok *The dynamic landscape: design, ecology, and management of naturalistic urban planning* (Dunnett & Hitchmough 2004) det ekologiska sättet att göra växtval baserat på filosofin *"rätt växt på rätt plats"*. Han menar på att växterna är de stora tolkarna av platsförhållanden och reflekterar och speglar exakt vad som kan vara små förändringar i jordtyp, topografi, klimat och förvaltning. (Dunnett 1995 se Dunnett 2004) beskriver att något som borde utnyttjas fullt ut vid design av växter är att välja växter som är lämpade till platsen, då minskar behovet av drastisk och resurskrävande platsmanipulation. Växter som kommer från samma ståndort och som delar liknande miljömässiga begränsningar tenderar att dela gemensamma drag och karaktär.

Arbetets plats är belägen i Sandskogen i Löddeköpinge. Sandskogen är en skog som domineras av *Pinus sylvestris* men även *Betula spp.* och *Quercus robur* förekommer en del. Vad vi kan se från (SGUs Kartvisare 2022) är jordmånen sand, vilket ger oss ett torrt, näringsfattigt och väldränerat område.

Platsen i detta arbete besöktes i september 2021 och bilder togs, däremot inventerades den inte på riktigt förren i början av april 2022. Med hjälp av bilder från 2021 och en inventering från 2022 hittades en del vedartade växter. Utöver de inventerade arterna växer det på platsen även örtartade växter såsom *Lavandula angustifolia, Matteuccia struthiopteris, Pteris starminea* och geofyter såsom *Scilla bifolia* och *Narcissus pseudonarcissis.*

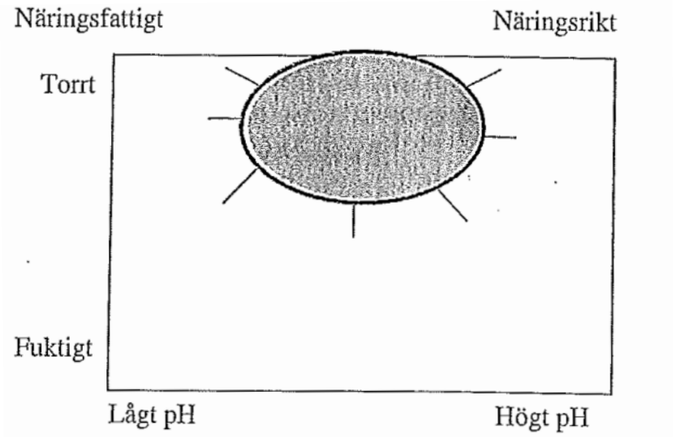

Figur 38. *Ståndortsområde 2*: måttligt näringsfattig till måttligt näringsrikt, vattentillgången är skarpt till torrt och pH är svagt surt till neutralt. (Gunnarsson 2000)

Befintligt vedartat växtmaterial på platsen

Naturligt förekommande arter:
Betula pendula - hängbjörk
Acer campestre - naverlönn
Quercus robur - skogsek
Salix caprea - sälg
Pinus sylvestris – tall

Planterade arter:
Clematis spp. - klematis
Euonymus alatus - vingbenved
Ficus carica - fikon
Forsythia x intermedia - hybridforsythia
Fragaria vesca - hallon
Hibiscus syriacus - frilandshibuskus
Spirea japonica - praktspirea
Syringa spp. - syrén
Philadelphus coronarius - doftschermin
Rhododendron spp. - rhododendron
Ribes nigrum - svarta vinbär
Ribes rubrum - röda vinbär
Rosa spp. - ros

Med hjälp av en inventering på tomten kunde befintligt växtmaterial identifieras. Utifrån dessa växter och analys av de olika ståndortsfaktorerna kan vi med hjälp av Gunnarsson (2000) komma fram till en schablonståndort eller typsamhälle. Vi kan se att platsen stämmer bra överens med två ståndorter: *ståndortsområde 2* och *ståndortsområde 4.*

Ståndortsområde 2 är måttligt näringsfattig till måttligt näringsrikt, vattentillgången är skarpt till torrt och pH är svagt surt till neutralt. Tallskog av ris/grästyp och gles löv/bland-skogar av ris/gräs-typ är ståndortsområdets motsvarande vegetationstyper i det svenska skogspräglade naturlandskapet. I det hävdade landskapet är motsvarigheten ris/gräs/örthedar och magra torrängar. Exempel på lignoser som kan växa här är bland annat de inhemska arterna *Betula pendula*, *Quercus robur* och *Pinus sylvestris*. Gunnarsson (2000) och Wahlsteen (2018) beskriver *ståndortsområde 2* som en näringsfattig torräng, ofta glest bevuxna med gräs däremot över året blommande av örter. *Hedskog* beskrivs som måttligt näringsrika, ofta ljusa och bevuxna med en undervegetation av lövfällande eller städsegröna buskar där fältskiktet domineras av gräs och enstaka örter.

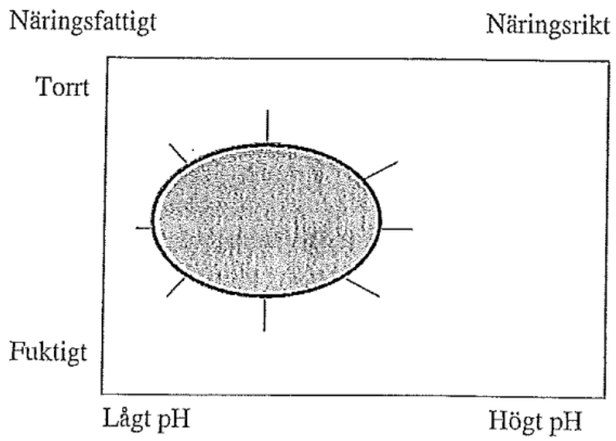

Figur 39. *Ståndortsområde 4*: måttligt näringsfattigt och vattentillgången är något torrt till friskt. pH-värdet är mycket surt till något surt. (Gunnarsson 2000)

Ståndortsområde 4 är måttligt näringsfattigt och vattentillgången är något torrt till friskt. pH-värdet är mycket surt till något surt och det ståndortsområdets motsvarande vegetationstyper i det svenska skogspräglade naturlandskapet är granskog av blåbärsris – och lågormbunkstyp samt örtfattiga bland och lövskogar. Ris/gräshedar och gräsdominerande frisk-ängar är ståndortsområdets motsvarighet i det hävdade betes/slåtter-landskapet. Exempel på lignoser som kan växa här är bland annat de inhemska arterna *Betula pendula, Salix caprea* och *Pinus sylvestris*. Gunnarsson (2000) och Wahlsteen (2018) beskriver *ståndortsområde 4* som skog av ristyp, en frisk fattigskog som domineras av barrträd med en gles undervegetation av gräs och örter, näringsfattigt och lågt pH.

Vad vi kan utläsa är att *ståndortsområdena 2* och *4* har liknande egenskaper gällande näring, vattentillgång och pH-värde. Platsens förutsättningar och vegetation stämmer bra överens med de båda ståndortsområdena. Vegetationstyperna inom ståndortsområdena är lite olika däremot på tomten varierar det även när det gäller vegetationen. Dessa två ståndortsområden hjälper är till hjälp under vidare arbete med gestaltning med växter då ståndorten och jordtypen på platsen identifierats vilket leder till en vetskap om vilka typer av växter som kommer att trivas på platsen.

6. NULÄGE OCH GESTALTNING

6.1 Nulägesplan

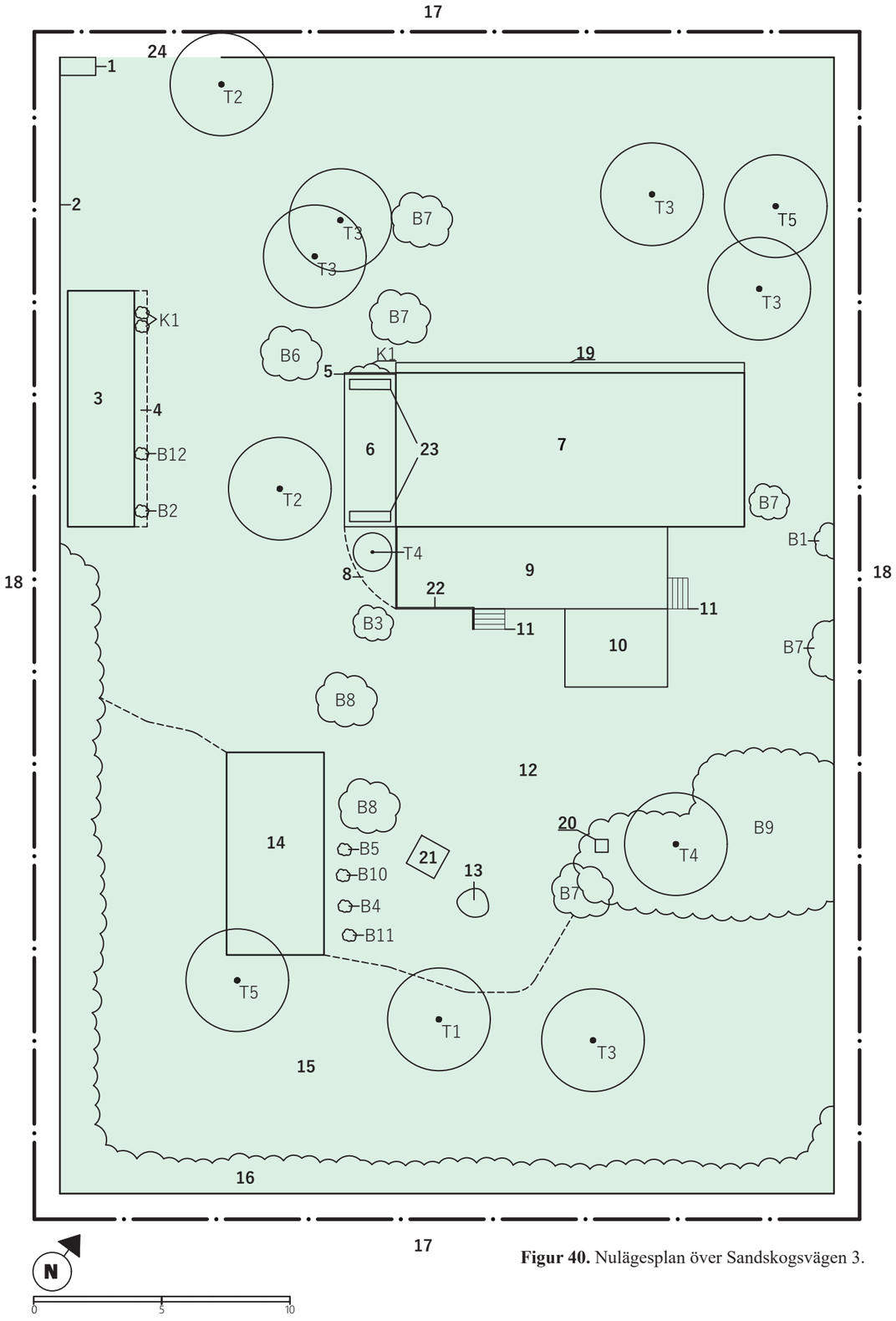

Figur 40. Nulägesplan över Sandskogsvägen 3.

Förklaringar nulägesplan

1. Soptunnor
2. Staket runt hela tomten - förutom vid entrén i norr
3. Stuga - används som förråd
4. Plantering med blandade växter
5. Spaljé med klättrande klematis
6. Betongplattor utanför entré
7. Boningshus
8. Plantering med ett litet sälgträd och blandade växter
9. Trädäck
10. Trädäck med väggar på två sidor och ett tak
11. Flyttbar trappa
12. Gräsmatta med mossa
13. Liten plantering med olika perenner
14. Garage - används som förråd
15. Mestadels jord på marken - även lite gräs förekommer
16. Blandbuskage
17. Gränsande bilväg
18. Gränsande granne
19. Område med små stenar intill boningshuset
20. Flaggstång
21. Sandlåda
22. Räcke/staket runt trädäck
23. Bänk
24. Entré till tomten

Befintligt växtmaterial på platsen

T1 *Acer campestre* - naverlönn
T2 *Betula pendula* - hängbjörk
T3 *Pinus sylvestris* - tall
T4 *Salix caprea* - sälg
T5 *Quercus robur* - skogsek

B1 *Euonymus alatus* - vingbenved
B2 *Ficus carica* -fikon
B3 *Forsythia x intermedia* - hybridforsythia
B4 *Fragaria vesca* - hallon
B5 *Hibiscus syriacus* - frilandshibuskus
B6 *Spirea japonica* - praktspirea
B7 *Syringa spp.* - syrén
B8 *Philadelphus coronarius* - doftschermin
B9 *Rhododendron spp.* - rhododendron
B10 *Ribes nigrum* - svarta vinbär
B11 *Ribes rubrum* - röda vinbär
B12 *Rosa spp*. - ros

K1 *Clematis spp.* - klematis

6.2 Gestaltningsförslag med karaktärsbeskrivningar och rumsindelningar

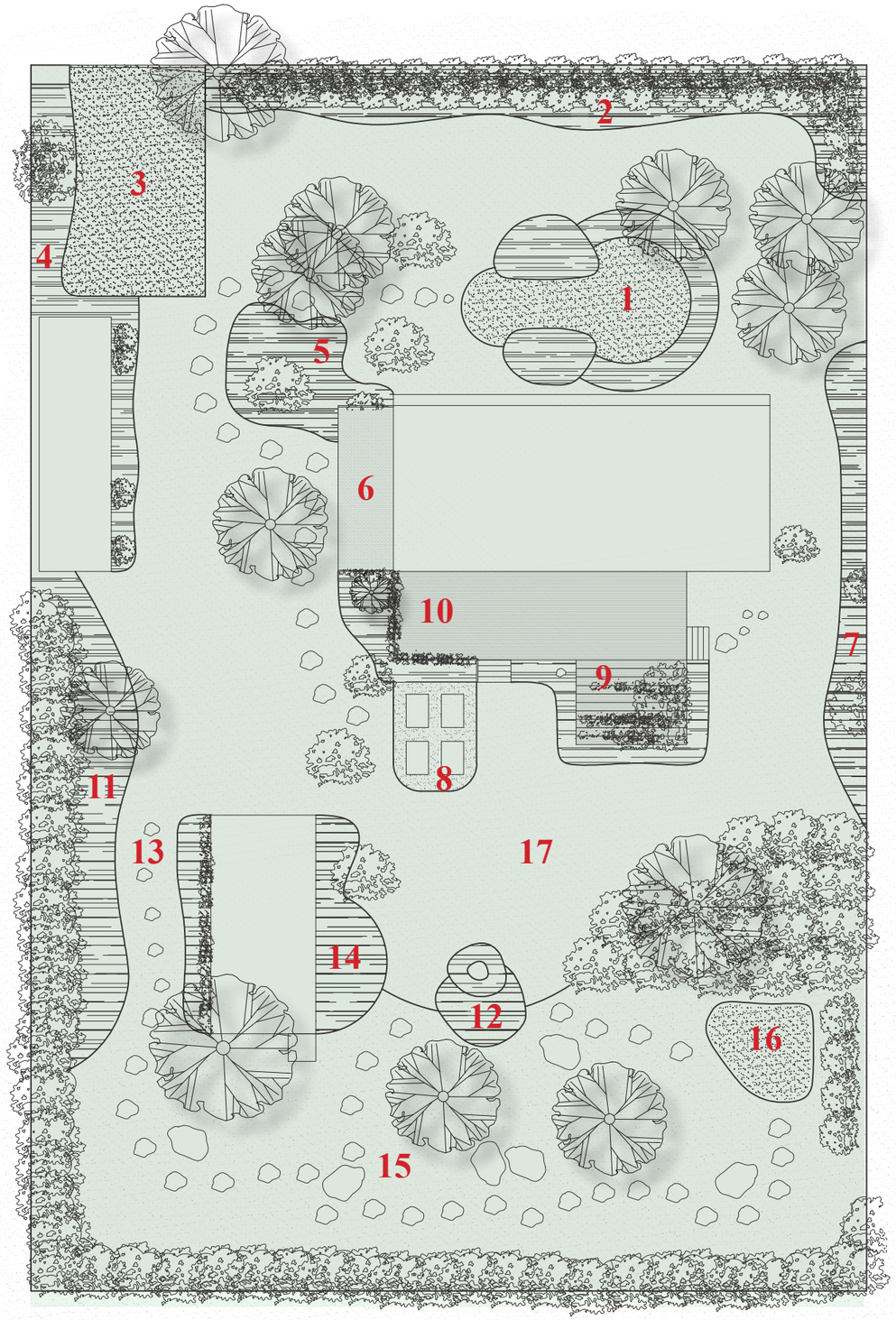

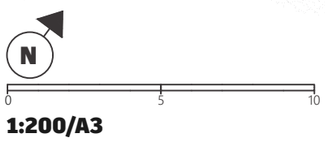

Figur 41. Gestaltningsförslag av Sandskogsvägen 3.

Karaktärsbeskrivningar

Rum 1: *Hyddan*. En uteplats inspirerad av en av övergångarna mellan två rum: *spaces linked by a common space* (Francis Ching 2014). Här är det två planteringar som är åtskilda från varandra men länkade eller relaterade till varandra av en tredje, mellanliggande plats som i detta fallet är en grusyta. Grusytan är i början, likt en entré-del som sedan mynnar ut i ett större rum där det finns plats för en sittgrupp. Här kan tomtägaren och/eller besökaren sitta en varm sommardag för att komma bort från solen då huset skuggar och träden ovanför likaså. Med planteringar runtomkring skapar det en gräns som är *visuell öppen och fysisk öppen*. Planteringarna kan även beskådas inifrån huset vilket ger något fint att beskåda. Detta är även ett sorts *fokus*, både inifrån huset och utomhus i trädgården.

Rum 2: *Buskaget med planteringen*. Buskage i vinkel längs med staketet ut mot gatan är till för att avskärma och skydda mot insyn när människan sitter i *Hyddan*. Det används även som insynsskydd inifrån huset. Framför buskaget växer det perenner i *mark- till knähöjd* för att skapa ett lägre skikt av vegetation framför och nedanför buskaget. Buskaget är i ögonnivå så det *avskärmar*, skapar en *avskildhet* och en *rumslighet*, precis som Preben Jacobsen (1977) betonar att vegetation i ögonhöjd gör. Buskaget skapar en gräns, både *visuell och fysisk stängd* och även ett *vertikalplan* som Simonds (1961) hävdar är en bra rumsavdelare på platser.

Rum 3: *Parkeringsplats*. En avgränsad uppfart med plats för två bilar. Underlaget är grus. En *öppen gräns*, som tillåter fri tillgång till parkeringen från de avgränsande ytorna.

Figur 42. Skiss på rum 1 och rum 2, uteplatsen *hyddan* på framsidan av tomten till höger i bild och även häcken i vinkel ut mot gatan till vänster i bild. Ej skalenlig.

Rum 4: *Den första planteringen*. Denna plantering befinner sig vid soptunnorna och längs med förrådet och skapar en mjuk ingång när besökaren ska gå till entré-delen. Planteringen ger ett välkomnande intryck med färgglada perenner och en vacker buske att beskåda när den passeras. Den mjuka och böljande formen ger besökaren en känsla av rörlighet och en ledande känsla framåt, med betoning på *riktning* från Tadahiko Higuchis (1988) fyra aspekter att analysera ett rum i landskapet.

Rum 5: *Den andra planteringen.* Denna plantering vid entrén är i en organisk och annorlunda form som ger ett spännande intryck när besökaren och tomtägaren passerar påväg till ingången till entrén. Här har den befintliga syrénbusken inkluderats i planteringen. Denna plantering är även ett sätt att *precisera* entrén, att *förstärka* entré-delen och förbereda besökaren på entrén. Inspiration är från en av Robinettes (1976) försäkringstekniker, *"artikulering av element"*. Här förekommer planteringen som ett *arkitektoniskt element* som förstärker entré-delen och gör den tydlig för besökaren.

Rum 6: *Entrén*. Befintlig markbetong på marken precis utanför ingången och en befintlig spaljé med en klättrande klematis. Här har det applicerats en till spaljé på andra sidan markbetongen för att *avskärma* och göra entré-delen och ingången mera tydlig. Som en fortsättning på planteringen ovanför, *"artikulering av element"*. Spaljéerna förekommer som arkitektoniska element, gör ingången tydlig och skapar två *vertikalplan*. Precis som Simonds (1961) hävdar så fungerar dessa vertikala element som rumsavdelare. Tillsammans med det anslutande boningshuset skapas det en rum med tre väggar, en inhägnad på *tre sidor* vilket skapar en hög grad av skydd samtidigt som det erbjuder en riktad utsikt. (Robinson, 2016) Platsen är *visuellt och fysiskt öppen* då spaljéerna är lägre och öppningen skapar fri övergång. Framför ligger trampstenar för att skapa en *riktning* och en tydlighet men även för att skapa kontraster i markens struktur vilket leder till olika *sinnesupplevelser* på vägen.

Figur 43. Skiss på framförallt rum 6 med den befintliga spaljén samt den nya. Längre bak i bilden syns rum 5 med planteringen. Ej skalenlig.

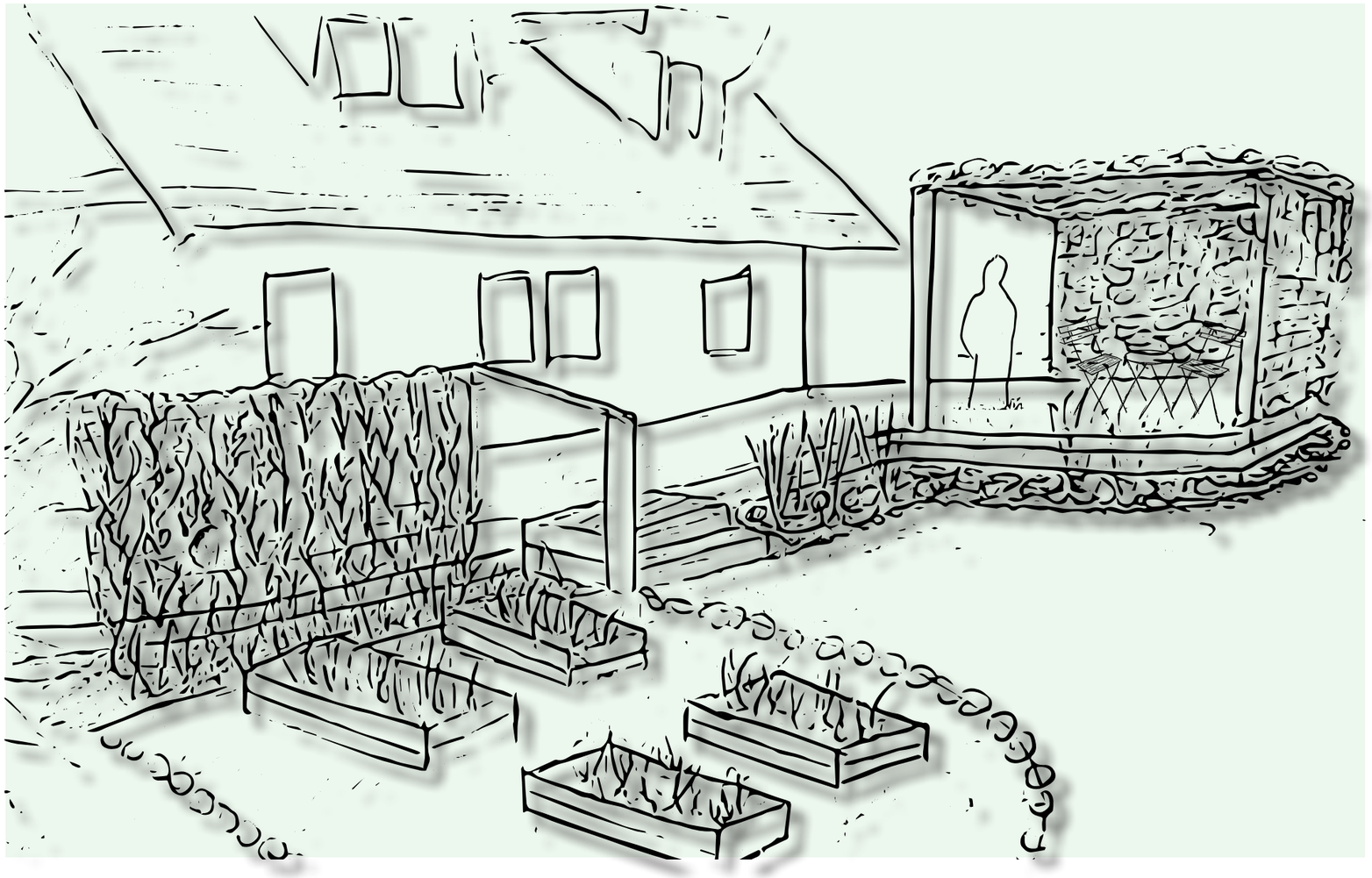

Figur 44. Här syns rum 8, rum 9 och rum 10. Odlingslådor tillsammans med en klätterväxt som ramar in *den lilla uteplatsen* på trädäcket. *Den stora uteplatsen* längre bak i bild omringas av klätterväxter även den. Ej skalenlig.

Rum 7: *Planteringen i öst.* Plantering med växter i *knähöjd* som länkar samman de två befintliga buskarna vid staketet mot grannen. Denna *knähöga* plantering skapar ett lager av lägre vegetation under buskarna (Robinson 2016).

Rum 8: *Odlingen*. En inhägnad odlingsyta med odlingslådor. Som *Higuchi* (1988) menar på, en *öppen gräns*, som tillåter fri tillgång. Markmaterial är i bark vilket ger en mjukt intryck och även olika sinnesupplevelser när de beträds.

Rum 9: *Den stora uteplatsen*. Plankorna på den befintliga uteplatsen ska avlägsnas och i stället skapas spaljéer som bekläds med en klätterväxt som klättrar uppåt och på taket likt en pergola. Här skapas *vertikalplan* med vegetation, samt ett *ovanplan* vilket ger en trygghet och ett privatliv för den som vistas där. Ett *ovanplan* som är luftig och släpper in ljus och ett *vertikalplan* som går ända upp till ovanplanet. Precis som Simonds (1961) skriver är det vertikala planet bra som en rumsavdelare. Uteplatsen är formad i en *L-form* och detta utrymme kommer att tillåta fri passage på den extroverta sidan som känns mera välkomnande. *Visuellt och fysiskt öppet* på två sidor, medan det är *delvis visuellt öppet* och *fysiskt stängt* på de andra två sidorna.

Rum 10: *Den lilla uteplatsen.* En inhägnad på tre sidor som skapar en hög grad av skydd samtidigt som det erbjuder en riktad *utsikt* enligt Nick Robinson (2016). *Visuellt öppet* då inhägnaden på två sidor är lite lägre. *Fysiskt öppet* på en sida. Även här förekommer det tre *vertikalplan*, ena planet är huset medan de andra två är lägre staket som skapar en *avskärmning* och en *rumslighet* på uteplatsen.

Rum 11: *Planteringen i väst*. I denna plantering är det planterat ett flerstammigt träd. Undertill planteras en lägre vegetation som agerar *golv* och skapar en fri vy för betraktaren att beskåda trädstammen. Markskiktet preciserar de olika rumsvolymerna utan att avskärma utsikten Preben Jakobsen (1977). Trädet agerar som ett *ovanplan* och även ett *fokus* i trädgården.

Rum 12: *Den lilla planteringen.* Inspirerad av den rumsliga relationen *interlocking space* (Ching, 2014). Denna plantering är som en sammankopplad rumslig relation där två rumsliga fält överlappar varandra och bildar en zon med delat utrymme. I mitten finns ett vattenfat placerat som är bra för insekterna i trädgården. Vattenfatet inklusive planteringen är en inspiration från en av Tadahiko Higuchis (1988) fyra aspekter att analysera ett rum i landskapet: *fokus*. Där planteringen agerar som ett *fokus* från många vinklar då den är placerad centralt i trädgården och agerar som en blickpunkt för människan.

Rum 13: *Portalen*. Väster om garaget. Här skapas det en *succesiv övergång* från gräs in till skogs-partiet på ett naturligt sätt med hjälp av trampstenar på marken. Dessa skapar en *riktning* för besökaren. Intill garagets vägg kommer det att planteras en klätterväxt som får agera som ett *vertikalplan* och under denna perenner i *markhöjd*.

Figur 45. Skiss på rum 12 där vi ser planteringen och avgränsningen in till *skogen*. Markmaterialet längst fram är gräsmatta. Ej skalenlig.

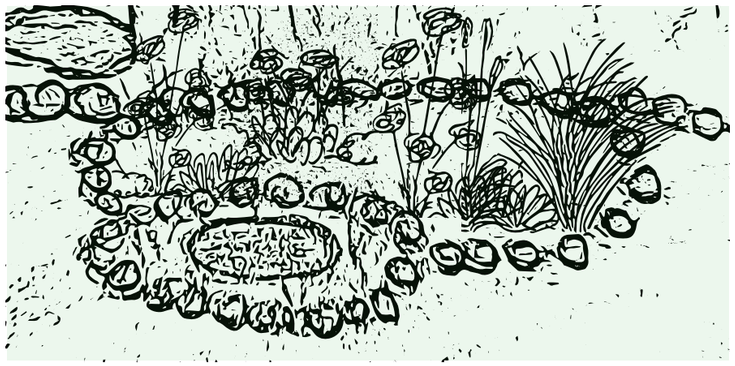

Figur 46. Närmre skiss på rum 12, *den lilla planteringen*. Ej skalenlig.

Figur 47. Skiss på rum 13 och rum 7. *Portalen* med en klätterväxt på väggen samt en plantering i organisk form till höger med ett flerstammigt träd och marktäckande perenner under. Trampstenar för att visa riktningen in till *skogen*. Ej skalenlig.

Rum 14: *Bärlunden*. Här finner vi olika sorters ätbara bärbuskar. Trampstenar är placerade i planteringen för att det ska bli lättare att komma in och plocka sina bär. En mjuk form på planteringen vilket ger en *kontrast* till garaget som är strikt. Den befintliga doftschersminen är inetgrerad i planteringen. Söder om bärlunden vid garaget finns en kompost till tomtägaren.

Rum 15: *Skogen*. Här finner vi ett område som ska efterlikna en skog. Vegetation av olika slag förekommer på marken för att skapa en "skogskänsla". För att kunna promenera runt i skogs-partiet finns det trampstenar att gå på som skapar en *riktning*. I början av skogs-partiet ligger en rad av stenar för att avgränsa de olika rummen i trädgården. Som Higuchi (1988) menar på; en *öppen gräns*, som tillåter fri tillgång och beskriver ett område men definierar inte ett rum på ett strikt sätt.

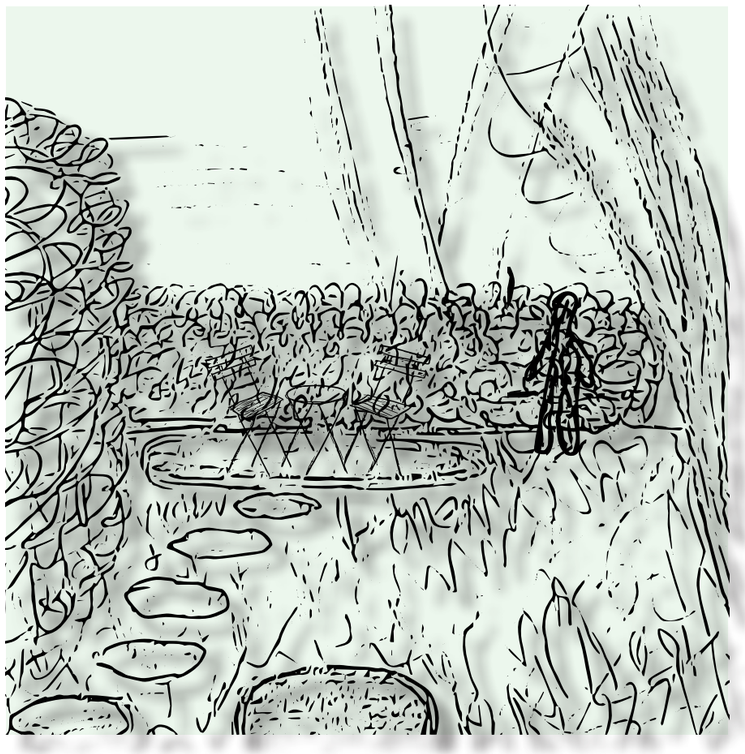

Figur 48. Skiss på rum 16 med uteplats och ett buskage som vetter till grannen. För att hitta hit finner vi trampstenar samt en stor sten i framkanten. Marken består av vegetation. Ej skalenlig.

Rum 16: *Det hemliga rummet*. Bakom den stora rhododendron-busken på baksidan av tomten finner vi en uteplats gjord av ett underlag av grus samt en kantsten runt för att visa tydligt att det är ett avskilt område. Här kan tomtägaren njuta en varm sommardag i skuggan, med skydd från solen.Nya buskar i *ögonhöjd* för att avskärma till grannen men även skapa en avskildhet och en rumslighet på uteplatsen (Jakobsen 1977). Buskaget skapar en *gräns* och även ett *vertikalplan* som Simonds (1961) hävdar är en bra rumsavdelare. Uteplatsen är formad i en *L-form* och detta utrymme kommer att tillåta fri passage på den extroverta sidan som känns mera välkomnande. *Visuell och fysisk öppen* på två sidor, medan den är *fysisk stängd* och *delvis visuell öppen* på de andra sidorna.

Rum 17: *Gräsmattan*. Gräsmattan på baksidan av tomten kommer att behållas i stort sätt som den är idag. Det är en öppen yta med plats för lek och aktivitet som önskades av tomtägaren.

En av Robinettes (1972) förstärkningstekniker *modulering* har varit en central del i gestaltningen där växter används för att bryta ner stora utrymmen till mindre. Robinette (1972) menar på att modulering är viktigt eftersom det är lättare att föreställa sig och uppfatta en enskild enhet eller en liten grupp av enheter, istället för ett stort utrymme.

6.3 Axonometri

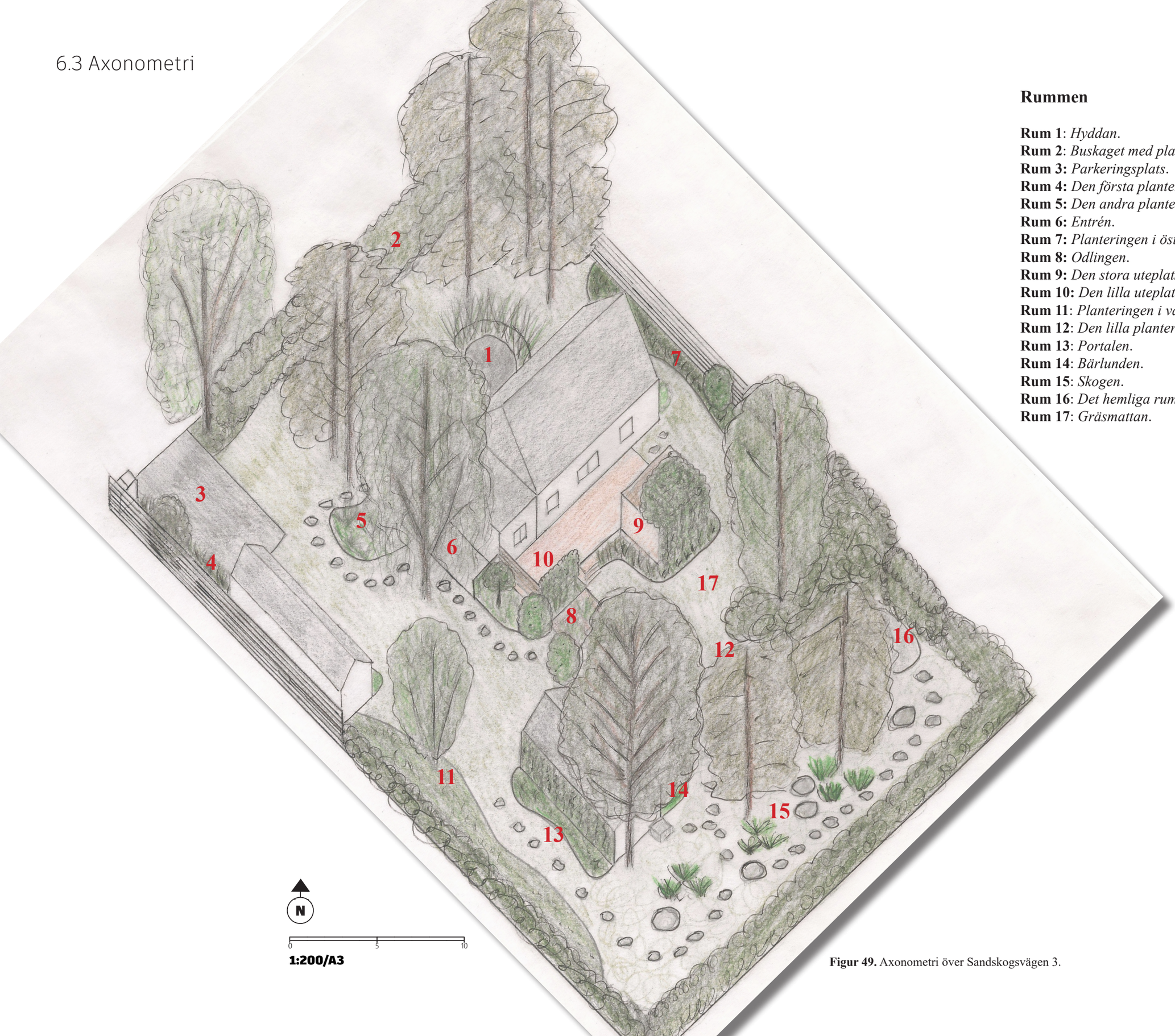

Rummen

Rum 1: *Hyddan*.
Rum 2: *Buskaget med planteringen*.
Rum 3: *Parkeringsplats*.
Rum 4: *Den första planteringen*.
Rum 5: *Den andra planteringen.*
Rum 6: *Entrén*.
Rum 7: *Planteringen i öst*.
Rum 8: *Odlingen*.
Rum 9: *Den stora uteplatsen*.
Rum 10: *Den lilla uteplatsen.*
Rum 11: *Planteringen i väst.*
Rum 12: *Den lilla planteringen.*
Rum 13: *Portalen*.
Rum 14: *Bärlunden*.
Rum 15: *Skogen*.
Rum 16: *Det hemliga rummet*.
Rum 17: *Gräsmattan*.

Figur 49. Axonometri över Sandskogsvägen 3.

6.4 Planterings- och materialplan

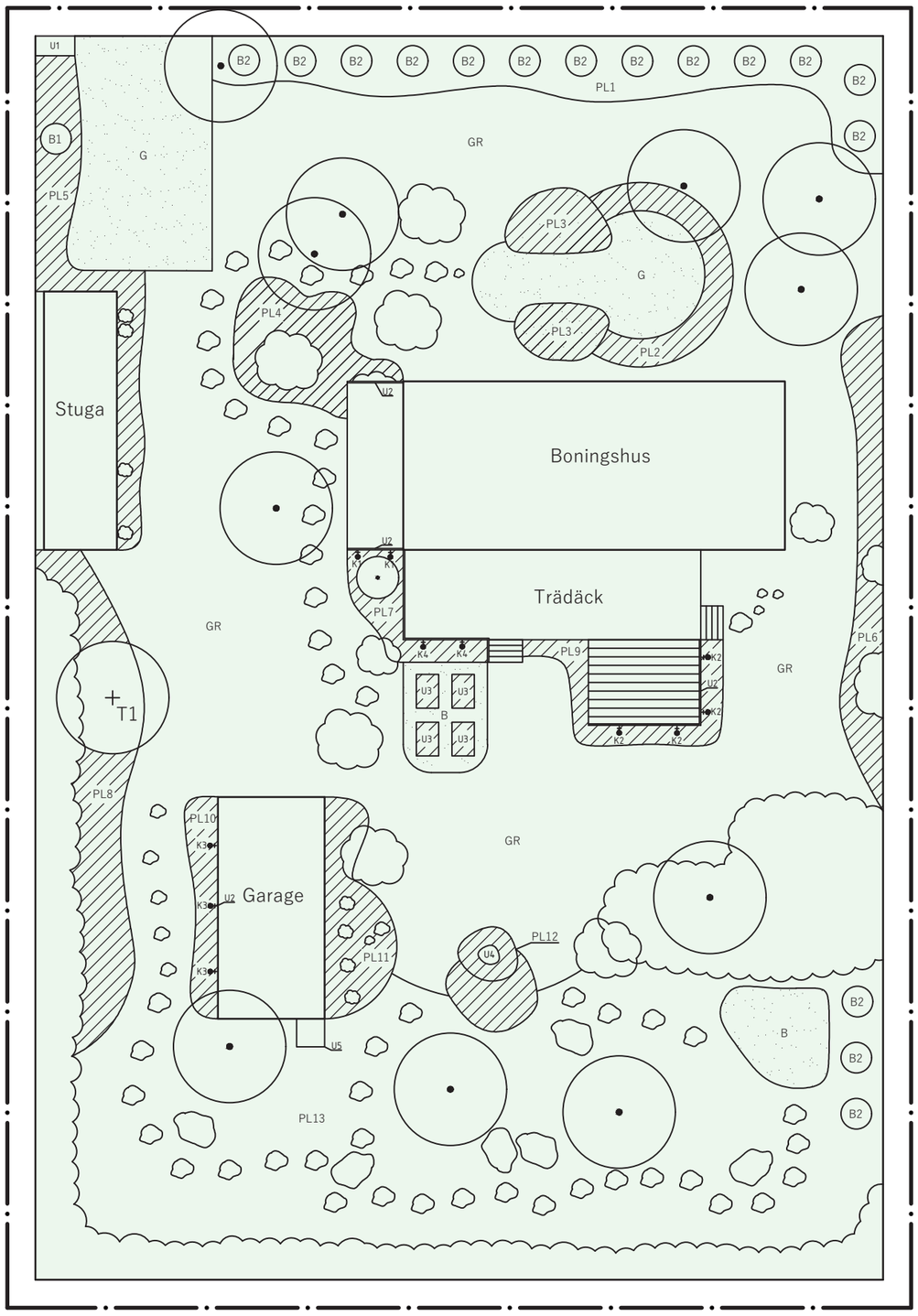

Figur 50. Planterings- och materialplan över Sandskogsvägen 3.

N

0 5 10

1:200/A3

Teckenförklaringar

Arbetsområde, ritad 1m utanför gällande gräns

Befintligt träd

Nytt träd, art i växtlista

Befintlig buske/buskage

Ny buske, art i växtlista

Trampsten

Stor sten

PL Planteringsyta

GR Gräsyta

G Grusyta

B Barkyta

U1 Soptunnor, befintliga
U2 Spaljé
U3 Odlingslådor
U4 Vattenbad
U5 Kompost

6.5 Övriga element

Element 1: *Trampstenar*. Valet landade i att använda trampstenar i princip nästan hela trädgården. Dels för att det är estetiskt snyggt och passar bra till en skogstomt, men framför allt för att skapa en tydlig riktning för de gående. Tanken är inspiration från en av Tadahiko Higuchis (1988) fyra aspekter att analysera ett rum i landskapet: *riktning*. Trampstenarna är för det mesta lagda i samma form som planteringarna och längst med dem för att den gående ska få en upplevelse på vägen. Som Nick Robinson (2016) och Catherine Szanto (2010) menar på, det är viktigt att skapa en *rörelse* och en *aktivitet* i en trädgård, det är grundläggande för vår upplevelse av landskapet. Dessa trampstenar inbjuder till en rörelse och en aktivitet och ger en klar *riktning* för den gående. Trampstenarna skapar även kontraster i markens struktur vilket leder till olika *sinnesupplevelser* på vägen. Stenarna är skiffer, i kulören varmgrå vilket matchar fint till gräsmattan och omgivande element.

Element 2: *Gräsmatta*. Dominerande gräs på tomten. Visionen är att gräset ska bli grönare och sprida ut sig på platser där det är tänkt att vara gräs men idag finns jordfläckar. Detta med hjälp av gödsling och en bra skötsel. Enligt Catherine Dee (2011) agerar gräsmattan som ett mycket bra *basplan* i trädgården.

Element 3: *Grus.* Uteplatser i grus för att skapa *kontraster* i markens strukturer vilket leder till olika sinnesupplevelser för besökaren, både känsla och hörsel. Gruset är även den ett *basplan* i trädgården och skapar en tydlig *avgränsning* och en *öppen* gräns till omgivande markbeläggning. Gruset är sjösingel i kulören svart/vit.

Element 4: *Stora stenar*. Stora stenar utplacerade slumpmässigt som så småningom skall få mossa på sig, dessa läggs till för att skapa en skogs-känsla under träden. Stenarna skapar ett *fokus* i skogen vilket medför en nyfikenhet för besökaren.

Element 5: *Kantstöd*. Alla planteringar är *avgränsade* med storgatsten eller smågatsten beroende på storleken på planteringen. En öppen *gräns*, som tillåter fri tillgång in i planteringen till trampstenarna, för att det ska underlätta under skötseln. Trampstenarna i planteringarna skapar även en annan *upplevelse*, att beskåda planteringarna både inifrån, från ett annat håll. Stenarna är i granit, i kulören grå.

Element 6: *Bark.* Barken förmedlar en mjuk känsla till platsen och *avgränsar* även denna till omgivande markbeläggning. Ytorna skapar även olika sinnesupplevelser. precis som trampstenarna och gruset och en *öppen* gräns till omgivningen.

6.6 Växtval

PL1. *Förutsättning*: *Skugga-halvskugga*
Växtkaraktär: I denna smala plantering framför buskaget av *Elaeagnus x submacrophylla*[13] växer det perenner från mark- till knähöjd för att skapa ett lägre skikt under och framför buskaget.
Förslag perenner: *Vinca minor.*[6]

PL2. *Förutsättning: Skugga-halvskugga*
Växtkaraktär: Högre perenner i midje- ögonhöjd som ramar in uteplatsen och skapar ett skydd när man sitter ner.
Förslag perenner: *Calamagrostis acutiflora* 'Karl Foerster'[6] och *Eurybia divaricata*[11].

PL3. *Förutsättning: Skugga-halvskugga*
Växtkaraktär: Perenner i mark- till knähöjd som blommar och som ger en välkomnande känsla med sina dofter innan man kommer in till uteplatsen.
Förslag perenner: *Alchemilla mollis.*[6]

PL4. *Förutsättning: Halvskugga*
Växtkaraktär: Perenner i olika höjder, både blommande och inte blommande. Dessa ger en välkomnande känsla för besökaren och gör sig bra med den befintliga klematisen som växer på spaljén.
Förslag perenner: *Dryopteris filix-mas*[1], *Sesleria heufleriana*[6] och *Bergenia cordifolia.*[6]

PL5. *Förutsättning: Halvskugga*
Växtkaraktär: Perenner i mark- till knähöjd som täcker jorden under och framför *Elaeagnus communata*[2].
Förslag perenner: *Campanula poscharskyana.*[8]

PL6. *Förutsättning: Sol-halvskugga*
Växtkaraktär: Plantering med växter i mark- till knähöjd som sammankopplar och skapar ett lägre skikt under och framför de befintliga buskarna längst staketet mot grannen.
Förslag perenner: *Antennaria dioica*[6] och *Cerastium tomentosum*.[6]

PL7. *Förutsättning: Sol*
Växtkaraktär: Frodiga klätterväxter upp på spaljén och räcket runt trädäcket. Även marktäckande som täcker "fötterna" på klätterväxterna och som agerar undervegetation till *Salix caprea*. Klätterväxter: *Akebia quinata*[6] och *Lathyrus latifolius*.[6]
Förslag perenner: *Sedum album*[6] och *Iberis sempervirens*[6.]

PL8. *Förutsättning: Sol-halvskugga*
Växtkaraktär: Marktäckande, krypande perenner som skapar en "matta" och ett tydligt basplan under *Betula utilis var. jacquemontii* 'Doorenbos'[14] och leder den gående in till skogs-partiet.
Förslag perenner: *Geranium maccorhizum* 'Spessart'.[6]

PL9. *Förutsättning: Sol*
Växtkaraktär: Frodig klätterväxt upp på pergolan samt perenner i mark- till midjehöjd som täcker "fötterna" på klätterväxterna. Klätterväxter: *Clematis vitalba* 'Paul Farges'.[6]
Förslag perenner: *Stachys byzantina* 'Big Ears'[6], *Hylotelephium* 'José Aubergine'[12] och *Eryngium zabelii* BIG BLUE 'Myersblue'[10.]

PL10. *Förutsättning: Sol-halvskugga*
Växtkaraktär: Frodig klätterväxt som klättrar upp på garaget på en spaljé. Marktäckande perenner som täcker "fötterna" på klätterväxterna. Klätterväxter: *Hedera helix* 'Baltica'[4].
Förslag perenner: *Geranium nodosum.*[3]

PL11. *Förutsättning*: *Sol*
Växtkaraktär: Olika ätbara bärplantor i olika höjder och bredder.
Förslag perenner: *Ribes nigrum*[6], *Fragaria vesca*[6] och *Ribes rubrum*[6.]

PL12. *Förutsättning: Sol*
Växtkaraktär: Vackra perenner i knä- till midjehöjd i olika dimensioner som skapar ett sorts blickfång. I mitten finner vi ett vattenbad och runt detta växter i markhöjd.
Förslag perenner: *Dianthus deltoides* 'Albiflorus'[6] som marktäckare och *Euphorbia epithymoides*[6], *Anthemis tinctoria*[5] och *Iris* (Germanica-Gruppen) 'Red Chief'[7] som lite högre växter.

PL13. *Förutsättning: Halvskugga*
Växtkaraktär: Perenner i olika höjder och dimensioner utplacerade slumpmässigt för att ge en känsla av skog. Här är det vilt!
Förslag perenner: *Dryopteris filix-mas*[6] och *Convallaria majalis.*[9]

6.7 Växtlista

	LITTERA	VETENSKAPLIGT NAMN	SVENSKT NAMN	BLOMNING	FRUKT	HÖJD/BREDD	CC (cm)	LÄGE	ANMÄRKNING
BUSKAR									
	B1	*Elaeagnus communata*	silverbuske	Gula på våren	Silver på sensommaren	2,5-3,5/2-3m		Sol	Ljusa blad. Flerstammig! Rotskott!
	B2	*Elaeagnus × submacrophylla*	höstsilverbuske	Vita på hösten	Röd på vintern	2,5-4/2,5-4m	200cm	Sol-halvskugga	Som en häck. Vintergrön.
KLÄTTERVÄXTER									
	K1	*Akebia quinata*	akebia	Purpurröda på våren	Lila efter blomning	4-5m		Sol-halvskugga	Doftande blommor!
	K2	*Clematis vitalba* 'Paul Farges'	skogsklematis	Vita både vår och höst		3-5m		Sol-skugga	Klättra på spaljé och pergola.
	K3	*Hedera helix* 'Baltica'	murgröna	Lime på sensommaren		5-7m		Halvskugga	Vintergrön.
	K4	*Lathyrus latifolius* 'White Pearl'	rosenvial	Vita på sommaren		2-3m		Sol	Klättra på räcke och möta akebian.
TRÄD									
	T1	*Betula utilis var. jacquemontii* 'Doorenbos'	himalayabjörk			8-14m hög		Sol	Flerstammig, snövit bark!

7. DISKUSSION OCH SLUTSATS

Hur kan platsen gestaltas för att skapa rumslighet och en inbjudande känsla med hjälp av växter och hur kan tomtägarens tankar samt platsens ståndort omsättas i rumsliga gestaltningskoncept och idéer?

Vilket rumsskapande växtmaterial passar till den rådande ståndorten?

Genom litteraturstudien kunde jag identifiera olika metoder och teorier som kan användas för att förmedla en känsla av trygghet i det gestaltade landskapet. Dessa har jag applicerat i min egen gestaltning. I del *6.2* presenterades de olika rummen och deras koppling till litteraturstudien var för sig. Precis som Simonds (1961) hävdar, är de främsta orsakerna till att vi människor känner oss otrygga eller missnöjda med en plats eller rum är att platsen saknar en effektiv omslutning. Anledningen till att vi känner denna känsla av otrygghet och missnöje kan kopplas till Jay Appletons (1996) beteendeteori om "prospect and refuge" med vilken han menar att en inhägnad ger skydd och en öppen yta ger en utsikt över platsen. För att känna oss trygga vill vi kunna läsa av en plats så att vi vet vart våra potentiella fiender finns. Denna balans mellan skydd och utsikt har varit en central del i min gestaltning. Att platser kan förmedla olika känslor är rimligt eftersom det är djupt rotat i våra evolutionära instinkter. Nigel Dunnett (2019) uttrycker detta väl när han skriver att vi människor vill ha ett landskap där vi "kan se utan att bli sedda". Vi vill känna oss trygga i vår miljö och särskilt i vår egen trädgård. Det kan vara svårt att skapa privata oaser när tomter gränsar till en, två eller kanske tre grannar fast med hjälp av höga och täta växter som skärmar av, ger en omslutning och skapar en fin rumslighet på platsen kan vi åstadkomma denna trygghet i en utomhusmiljö.

7.1 Platsen

Det första steget i arbetet var att ta in platsen och dess sammanhang för att få en övergripande känsla av tomten och dess olika element. Projektets plats saknar idag effektiv omslutning och tydliga rum vilket leder till en otrygg och otillfredställande miljö för den som vistas där. Summering av platsanalysen bidrog till en förståelse av platsen och dess användning vilket gjorde det lättare att applicera nya tankar och idéer i gestaltningsförslaget.

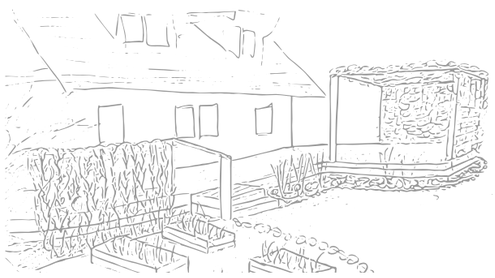

7.2 Gestaltningen

Efter att ha gjort en platsanalys mynnade det ut i en karaktärsbeskrivning med en rumslig strukturplan där de olika rummen presenteras med inspiration från litteraturstudien. I gestaltningen har det skapats tydliga rum, tydliga gångstråk och övergångar i trädgården. Växter har utgjort de huvudsakliga byggstenarna i skapandet av dessa. Nya uteplatser har tillkommit på olika delar av tomten vilka möjliggör ett nyttjande av platsen året om för tomtägaren. Vikten av att kunna slå sig ner på olika platser vid olika tidpunkter på dagen har varit en väsentlig del i valet av uteplatsernas placering. Dessa medför även en trygghet för den som vistas där då de är ombonade och inhägnade, antingen på två, tre eller fyra sidor.

Hur kan platsen gestaltas för att skapa rumslighet och en inbjudande känsla med hjälp av växter? I relation till denna frågeställning började det med att analys av platsens. Ett exempel på en sådan brist var en tanke om att: "här är det en alldeles för öppen och strikt yta". En sådan yta resulterar i en oordnad känsla för människan. Som Dunnett (2019) hävdar är att vi behöver en struktur och en ordning i vårt designade landskap så att vi kan läsa av dem direkt. Därför kommer vi inte glädjas av att fylla stora ytor av vilda planteringar. Kaos fungerar inte. Vi uppskattar ordning och detta kan skapas med till exempel en plantering i en mjuk form som skapar ett lugn, en händelse och en rörelse för betraktaren. På en del ställen på tomten var det väldigt "tomt" vilket ledde till en öppenhet som var svår att tolka för betraktaren. Som Robinette (1972) hävdar i tidigare text, om ett utrymme är för stort är det oförståeligt för betraktaren, däremot om det istället är uppdelat är det lättare att förstå. Därför lades det till element som skapar en sorts struktur på platsen och gör det mer förståeligt för betraktaren.

Att använda växter i olika dimensioner såsom basplan, ovanplan och vertikalplan leder till en struktur, en trygghet och en rumslig ombonad för den som vistas där. Det är denna sammansättning av abstrakta plan som skapar de tredimensionella formerna i en trädgård som jag har använt mig av i gestaltningen. Detta har utvecklat min rumsliga medvetenhet av platsen och förmågan att "skapa med rum". Växterna har använts dels för att skapa inhägnader men även för att skapa fokus eller riktningar i trädgården. De har även använts för att integrera element med varandra vilket skapar flöden och övergångar på platsen som leder till rörelser och sinnesupplevelser för människan. Det är kombinationen av dessa användningsområden med hjälp av växter som skapar en fin rumslighet och en inbjudande känsla på platsen.

Hur kan tomtägarens tankar samt platsens ståndort omsättas i rumsliga gestaltningskoncept och idéer? Att ta hänsyn till tomtägarens tankar har genomsyrat hela arbetet tillsammans med tanken om att gestaltningsidén ska vara genomförbar i praktiken. Att ta hänsyn till båda dessa idéer och sedan applicera dem i ett rumsligt gestaltningskoncept kändes utmanande i början av arbetet. Jag behövde kombinera mina egna idéer om att skapa en mer hemtrevlig, ombonad trädgård med fler element och planteringar, samtidigt som tomtägarens önskemål om en odlings-del och fler sittplatser skulle tillgodoses, dessutom skulle denna kombination vara genomförbar i praktiken. Dessa utföranden är praktiskt genomförbara för tomtägaren eftersom både växt- och andra material är lätta att införskaffa, jag har använt mig av den befintliga marken, inget ska upphöjas eller byggas. Mitt resultat är en trädgård där alla dessa tankar, idéer och önskemål integreras med varandra och mynnar ut i ett rumligt gestaltningsförslag för tomten.

7.3 Växtval samt övriga element

Vilket rumsskapande växtmaterial passar till den rådande ståndorten? Växtvalen är en viktig del av gestaltningen och en central roll i hela arbetet. Platsens omgivning har varit en inspiration till växtvalen, både estetiskt och ståndortsmässigt. Jag valde att begränsa mitt växtval tidigt i arbetet till träd, buskar och klätterväxter för att dessa anser jag är de största "rumsskaparna". Att välja perenner och geofyter till exakta planteringar och växtkomponera dessa hade blivit ett alldeles för omfattande arbete. Jag vill poängtera att jag trots detta inte kunde låta bli att välja perenner, därför hittade jag ett par förslag till de nya planteringarna på tomten.

Att arbeta med den befintliga ståndorten och förutsättningarna på platsen har varit en stor del i arbetet. Tomten är en skogstomt med en torr och sandig jord och det finns både soliga och skuggiga delar. Det finns många träd, en del buskar och ett fåtal klätterväxter. Att arbeta med och integrera den befintliga vegetationen med den nya, har varit en viktig aspekt både för mig som gestaltare och för miljön på platsen. De befintliga växterna ger en viss rumslighet redan som de är och med gestaltningen av ytterligare växter på rätt plats skapar det en högre rumslighet och en tryggare miljö för den som ska vistas där.

Klätterväxterna har spelat en central roll i gestaltningsprocessen, bland annat eftersom att Simonds (1961) hävdar att vertikalplanet har den viktigaste funktionen när vi ska skapa utomhusmiljöer. Dessa växter har gett liv till platsen med sina olika färger på både blad och blommor och växternas sätt att agera vertikalplan för en ännu mer rumslig känsla. Buskar har mest använts för att avgränsa till grannar och bilvägar och skapa avskärmningar på platsen. Detta därför att det redan finns en del buskage på tomten och eftersom att det redan även finns ett antal träd på tomten ansågs tillägget av ett träd till var tillräckligt för platsens dimensioner.

Vegetationen utgör en stor del av gestaltningskonceptet och trots detta ansåg jag andra element också krävdes. Därför valdes ytor med grus, bark och stenar vilket skapar olika känslor och förmedlar olika sinnesupplevelser på platsen. Dessa ytor fungerar även som ett sätt att avgränsa till ytorna runtomkring. Trampstenarna och spaljéerna fyller även dessa en viktig funktion i gestaltningen. Att gå på trampstenar i en trädgård skapar en rörelse och leder den gående åt ett särskilt håll vilket är något man vill åt som gestaltare. Gestaltaren eftersträ-

var att betraktaren rör sig framåt och beskådar trädgården som har skapats vilket medför en upplevelse och resa för de olika sinnena hos betraktaren. Odlingslådorna, som var ett önskemål från tomtägaren, är placerade i ett bra läge och medför en aktivitet på platsen.

Den södra delen av trädgården ansåg jag vara ett problemområde. Där växer ingenting förutom träd och buskar. Det är en skuggig plats som påminner om en skog utan någon undervegetation. Jag bestämde mig därför för att skapa en "riktig" skog och lade därför till undervegetation som fungerar som ett typ av basplan med växter i marknivå. Stenar och trampstenar lades även till för att komma åt den maximala skogskänslan som eftersträvades.

Genom hela arbetet har stor vikt lagts vid att alla delar ska länka samman med varandra, både formmässigt och funktionsmässigt. Detta anser jag skapar ett flöde i trädgården, ett sammanhängande tema samt en rumslig samhörighet.

7.4 Framtiden

Sandskogsvägen 3 har stor potential att utvecklas, både för människan, miljön och för djuren. Om perennerna som ges som förslag till planteringarna anläggs kommer dessa att spela en stor roll för platsens dimensioner och den biologiska mångfalden. Detta gäller även för anläggning av geofyter, dessa kommer att medföra en äkta natur- och skogskänsla för betraktaren ända från tidig vår och in på sommaren. Gällande perenner och geofyter bör det anges exakta antal samt exakta placeringar vilket hade resulterat i en komplett planteringsplan för vidare anläggning. En skötselplan för både befintliga och nya växter på tomten bör göras så att tomtägaren vet hur växterna ska skötas på bästa sätt, för bästa möjliga resultat.

7.5 Slutsats

Som en slutsats och svar på frågeställningarna har platsen kunnat gestaltas mycket väl. Jag har genom att möta tomtägarens önskemål tillsammans med en väl undersökt metod kunnat tillfredsställa de olika önskemålen och behoven på platsen så att tomten ger en mer inbjudande känsla samt en rumsligare dimension än tidigare.

REFERENSER

Appleton, J. (1996). *The experience of landscape*. Rev. ed. Chichester: Wiley.

Ching, F.D.K. (2014). *Architecture Form, Space, & Order.* y John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. (Fourth edition)

Clouston, B. (1990). *Landscape design with plants*. 2nd ed. London, England: Heinemann Newnes.

Dunnett, N. (2019). *Naturalistic Planting Design - The Essential Guide*. Filbert Press.

Dunnett, N. & Hitchmough, J. (2004). *The dynamic landscape: design, ecology, and management of naturalistic urban planning*. London ; Spon Press.

Goldfinger, E. (1941). *The Sensation of Space*. Architectural Review,

Gunnarsson, A. (2000). *Ståndorter, lignoser och lignosanvändning - kompendium i kursen vegetationsbyggnad och växtkännedom 1*. Opublicerat material. Alnarp: SLU.

Higuchi, T. (1988). *Visual and Spatial Structure of Landscapes*. (Terry, C., övers.) First American Edition. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Hubbard, P., Kitchin, R. & Valentine, G. (2005). *Key thinkers on space and place*. Repr.. London ; Sage.

Jakobsen, P. (1977). *Buskar och marktäckare. Landscape Design with Plants.* London: London, GB: Heinemann

Korn, P. (2012). *Peter Korns Trädgård; Odling på växternas villkor*. 1. uppl.

Kvant, C. (2022). Vår trädgårdsbok. Åttonde. Stockholm: Norstedts.

Lantmäteriet (2022). *Sandskogsvägen 3* SWEREF 99 TM. [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [2022-05-06]

Lantmäteriet (2022). *Sandskogsvägen 3* SWEREF 99 TM. [Flygfoto]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [2022-05-06]

Leonard, M. (1969). *Humanizing Space. Progressive Architecture*. https://usmodernist.org/PA/PA-1969-04.pdf [2022-05-06]

Nationalencyklopedin (u.å.). *Rum*. https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/rum [2022-05-02]

Riksförbundet Svensk Trädgård (2021). *Digitala zonkartan - hitta din odlingszon!*

Riksförbundet Svensk Trädgård. https://svensktradgard.se/tradgardsrad/zonkartan/digitala-zonkartan/ [2022-05-03]

Robinette, G.O. (1972). *Plants, people, and environmental quality*. Washington, D.C.

Robinson, N. (2016). *The planting design handbook*. Third edition. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

SGUs Kartvisare (2022). https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html [2022-05-04]

Simonds, J.O. (1961). *Landscape architecture: the shaping of man's natural environment*. New York: McGraw-Hill.

Szanto, C. (2010). *EXPERIENTIAL ANALYSIS OF VERSAILLES: A METHODOLOGY TO TEACH SPATIAL THINKING. "CULTURAL LANDSCAPE"*. 27TH ECLAS CONFERENCE, Sep 2010, Istanbul, Turkey. pp.971-982. halshs-00537946. HAL open science, 13

Wahlsteen, E. (2018). *Växt- och Ståndortskännedom*. Opublicerat material. Alnarp: SLU.

VÄXTREFERENSER

Detta arbete har följt Svensk Kulturdatabas (SKUD), en nomenklaturdatabas och svensk namnstandard för kulturväxter.

1. Essunga Plantskola (2022a). *Dryopteris filix-mas.* http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/produkt-dryopteris-filix-mas.aspx?ls=A [2022-05-18]

2. Essunga Plantskola (2022b). *Elaeagnus communata*. http://www.essungaplantskola.se//produkt-elaeagnus-commutata.aspx [2022-05-13]

3. Essunga Plantskola (2022c). *Geranium nodosum*. http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/produkt-geranium-nodosum-.aspx?ls=A [2022-05-18]

4. Essunga Plantskola (2022d). *Hedera helix* "Baltica". http://www.essungaplantskola.se/kategori/alla-vaxter/produkt-hedera-helix-baltica.aspx?ls=A [2022-05-13]

5. Impecta (2022). *Anthemis tinctoria*. https://www.impecta.se/froer/nyttovaxter/farg-och-spanadsvaxter/fargkulla-kelwayi [2022-05-18]

6. Kvant, C. (2022). *Vår trädgårdsbok*. Åttonde. Stockholm: Norstedts.

7. Odla.nu (2022). *Iris* (Germanica-Gruppen) "Red Chief". https://www.odla.nu/produkt/tradgardsiris-red-chief-3-st [2022-05-18]

8. Perenner.se (2022a). *Campanula poscharskyana*. https://perenner.se/vaxt/campanula-poscharskyana-st-jarnklocka/ [2022-05-18]

9. Perenner.se (2022b). *Convallaria majalis*. https://perenner.se/vaxt/convallaria-majalis-liljekonvalj/ [2022-05-18]

10. Perenner.se (2022c). *Eryngium zabelii BIG BLUE* 'Myersblue'. https://perenner.se/vaxt/eryngium-zabelii-big-blue-myersblue-2l-praktmartorn/ [2022-05-18]

11. Perenner.se (2022d). *Eurybia divaricata.* https://perenner.se/vaxt/eurybia-divaricata-vit-skogsaster/ [2022-05-18]

12. Perenner.se (2022e). *Hylotelephium* ”Jose aubergine”. https://perenner.se/vaxt/hylotelephium-jose-aubergine-karleksort/ [2022-05-18]

13. RHS (2022). *Elaeagnus × submacrophylla*. https://www.rhs.org.uk/plants/169093/elaeagnus-x-submacrophylla/details [2022-05-13]

14. Splendor Plant (2022). *Betula utilis var. jacquemontii* ”Doorenbos”. https://www.splendorplant.se/sortiment/betula-utilis-ssp-jacquemontii/

FIGURFÖRTECKNING

Illustrationerna som följer har jag själv tecknat utifrån olika bilder och exempel i litteraturen, om inget annat anges. Fotografier är egenproducerade.

Figur 1. Illustrationer på hur de olika inhägnaderna kan se ut. Från vänster: *fyra-* , *tre-* och *två* sidors inhägnad.

Figur 2. Illustration på *basplan, ovanplan* och *vertikalplan* i form av en gräsmatta, ett träd och en häck.

Figur 3. Skiss på *space within a space*.

Figur 4. Skiss på *interlocking space*.

Figur 5. Skiss på *adjacent spaces*.

Figur 6. Skiss på *spaces linked by a common space*.

Figur 7. Skiss på vegetation i *marknivå*, här i form av gräs.

Figur 8. Skiss på vegetation i *knähöjd*, här i form av gräs.

Figur 9. Skiss på vegetation i *midjehöjd*.

Figur 10. Skiss på vegetation i *ögonhöjd*.

Figur 11. Skiss på vegetation *över ögonhöjd*.

Figur 12. Skiss på *visuellt och fysiskt stängt.*

Figur 13. Skiss på *visuellt stängd och fysisk stängd.*

Figur 14. Skiss på *delvis visuellt stängd och fysiskt öppen*.

Figur 15. Skiss på *visuellt öppen och fysiskt stängd*.

Figur 16. Skiss på *visuellt öppen och fysiskt öppen*.

Figur 17. Skiss på förstärkningstekniken *view-step diktomi*.

Figur 18. Skiss på *kanalisering, sammanslagning* och *omkanalisering*.

Figur 19. Skiss på *enklavering*.

Figur 20. Skiss på förstärkningstekniken *länkning.*

Figur 21. Skiss på förstärkningstekniken *förstoring.*

Figur 22. Skiss på förstärkningstekniken *minskning.*

Figur 23. Min karta © Lantmäteriet 2022. Röd pil visar Sandskogsvägens placering i Skåne där norr är uppåt.

Figur 24. Figur 24. Min karta © Lantmäteriet 2022. Tomtens placering inom de röda linjerna med tillhörande omgivning.

Figur 25. Tomtkarta. Området inom den punktstreckade linjen är arbetsområdet. Linjen är ritad 1m utanför tomtgräns där norr är uppåt.

Figur 26. Tomtens rumsindelning.

Figur 27. Analys av tomtens mest använda gångstråk.

Figur 28. Analys av solens rörelse under dagen i juni, respektive i december, samt vindens riktning.

Figur 29. Orienteringskarta som visar vart bilderna är tagna och åt vilket håll.

Figur 30. Framsidan av tomten.

Figur 31. Framsidan av tomten. Tydliga bilspår i marken.

Figur 32. Garaget och buskaget i västra delen på tomten. Här syns även de höga *Pinus sylvestris*-träden.

Figur 33. Entré-delen. Här ser vi tydliga spår i gräsmattan.

Figur 34. Entré-delen med tillhörande *Betula pendula*.

Figur 35. Här ser vi passage-delen öster om boningshuset med två *Syringa spp.* och en *Euonymus alatus.* Här ser vi även tydligt det vita staketet som går runt hela tomten.

Figur 36. Baksidan av tomten.

Figur 37. Baksidan av tomten.

Figur 38. *Ståndortsområde 2*: måttligt näringsfattig till måttligt näringsrikt, vattentillgången är skarpt till torrt och pH är svagt surt till neutralt.

Figur 39. *Ståndortsområde 4*: måttligt näringsfattigt och vattentillgången är något torrt till friskt. pH-värdet är mycket surt till något surt.

Figur 40. Nulägesplan över Sandskogsvägen 3.

Figur 41. Gestaltningsförslag av Sandskogsvägen 3.

Figur 42. Skiss på rum 1 och rum 2, uteplatsen *hyddan* på framsidan av tomten till höger i bild och även häcken i vinkel ut mot gatan till vänster i bild. Ej skalenlig.

Figur 43. Skiss på framförallt rum 6 med den befintliga spaljén samt den nya. Längre bak i bilden syns rum 5 med planteringen. Ej skalenlig.

Figur 44. Här syns rum 8, rum 9 och rum 10. Odlingslådor tillsammans med en klätterväxt som ramar in *den lilla uteplatsen* på trädäcket. *Den stora uteplatsen* längre bak i bild omringas av klätterväxter även den. Ej skalenlig.

Figur 45. Skiss på rum 12 där vi ser planteringen och avgränsningen in till *skogen*. Markmaterialet längst fram är gräsmatta. Ej skalenlig.

Figur 46. Närmre skiss på rum 12, *den lilla planteringen*. Ej skalenlig.

Figur 47. Skiss på rum 13 och rum 7. *Portalen* med en klätterväxt på väggen samt en plantering i organisk form till höger med ett flerstammigt träd och marktäckande perenner under. Trampstenar för att visa riktningen in till *skogen*. Ej skalenlig.

Figur 48. Skiss på rum 16 med uteplats och ett buskage som vetter till grannen. För att hitta hit finner vi trampstenar samt en stor sten i framkanten. Marken består av vegetation. Ej skalenlig.

Figur 49. Axonometri över Sandskogsvägen 3.

Figur 50. Planterings- och materialplan över Sandskogsvägen 3.